Årsskrift för Sunne Hembygdsförening

Årgång 17 År 2007
Pris 50 kr

SUNNE-BYGDA

Tidning för Sunne, Gräsmarks, Östra och Västra Amterviks samt Lysviks socknar

N:o 1 | REDAKTÖR KERSTIN MERIC | Onsdag den 1 Aug. Tidningen utkommer varje fredag. | ANSVARIG UTGIVARE PIA ERIKSSON | 1917

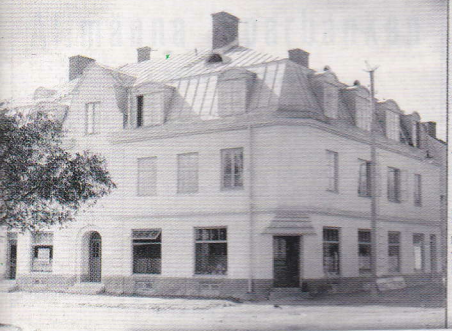

Algot Renström
Landsfiskal i Rottna distrikt
Rättegångar, Inkasseringar, Soliditetsupplysningar, Passförmedlingar, Auktioner, Boutredningar, Arvskiften och andra juridiska uppdrag. Snabb redovisning. För auktioner lämnas kontant redovisning, där så önskas, mot mycket moderat procent.
I övrigt humant arvode för alla uppdrag.
Rikstelefon Sunne 156.

Landsfiskalen C. Lindh
Sunne
Förrättar auktioner och boutredningar inkasseringar m. m.

Massage
meddelas av
Signe Dahlgren

Kungl. Patent- och Registreringsverket

Lars Ramströms 30-årsdag den 10 juli 1925. Fr. v.: Daniel Åhman, Ejnar Jansson, Knut Nilsson, Greta Henriksson-Ahrn, Gunhild Kihlström-Hjalmarsson, Georg Ramström, Lars Ramström, Karin Åhman, Ernst Samuelsson, Erik Nilsson och Erik Persson. Foto: D. O. Holmquist, Sunne.

RAMSTRÖMS TRYCKERI
1917 90 2007
år

Utdrag av protokol
let hos magistraten i Karl
19 augusti 1931.
§ 199.
Till magistraten hade inkommit följande anmälan:
"Till Magistraten i Karlstad.

AKTIEBREV Nris 121 130
uti
RAMSTRÖMS TRYCKERI AB
Lars Ramström
som till fullo erlagt betalning för tio aktier
med
KRONOR ETT TUSEN KRONOR
tillförsäkras härigenom motsvarande andel i bolaget med de rättigheter och skyldigheter gällande lag och bolagsordning bestämma.
Med detta aktiebrev följa talong och 10 utdelningskuponger.
Sunne den 14 1956
för RAMSTRÖMS TRYCKERI AB

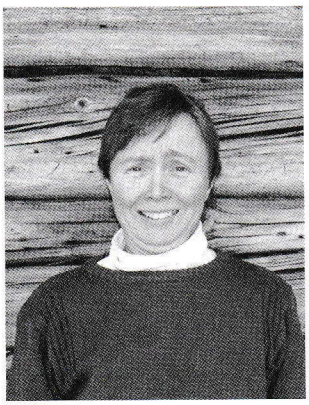

Ordförande har ordet

Ett år fyllt av saknad efter vår förra ordförande Sven-Olof Ohlsson. Det känns och det märks när man mister en medmänniska i en förening och ännu mer inom familjen. Det har fattats en person på Sunne hembygdsgård hela sommaren och det har varit Sven-Olof. Han finns inte kvar ibland oss, men vi har honom kvar i våra hjärtan.

Ett år, det första, med en kvinna som ordförande i den långa raden av gedigna män i Sunne hembygdsförening, genom tiderna. Inte illa. I år var det även kvinnliga ordförander i Lysvik, V:a Ämtervik, Ö:a Ämtervik och i Gräsmark. Det här är första gången som jag är ordförande och då trodde jag mig på att vara det här i Sunne hembygdsförening, friskt vågat – mycket vunnet.

Som ordförande behöver man tänka på att det är mycket kultur på en hembygdsgård. Mycket ska vara som förut, man får göra små ändringar där man tycker det kan behövas. I år har vi investerat i två nya värmepumpar till Askersbygården. Sedan ska vi diskutera alternativ till vandrarhemmets uppvärmning. Jag tyckte i början av ordförandetiden att det är nog säkrast att inte göra för stora kast med pengarna, då handikapptoan kostade mycket pengar och krävde mycket arbete.

Men jag ska investera i nya förkläden, det tycker jag passar en kvinnlig ordförande. Det här året har jag inte klarat av utan alla trevliga och bra personer vid min sida som har hjälpt mig med både det ena och det andra. Tack alla ni, som först av allt ser till att hembygdsgården lever och finns till för alla som vill komma hit. Vilket det är sunnebor eller folk som är långväga ifrån.

Sunne hembygdsgård med omnejd är fin och ligger väldigt fint, den är väl värd att bevara och vara rädd om. Därför är det viktigt att alla drar åt samma håll, med både vad det gäller arbete och ekonomi. Väl mött i ett nytt år på vår hembygdsgård. Tack alla som har hjälpt till det här året när det var ett *kvennfölk* som styrde och ställde. TACK.

Pia Eriksson

Innehåll

4 **Dagbok 2006**
Kerstin Meric och Olle Gustafsson

7 **Sven-Olof Ohlson till minne**
Olle Gustafsson

7 **Glädjen och sorgen**
Per-Thomas Eriksson

7 **Carl Berglund till minne**
Lars Wennberg

8 **Barnkulturdagen 2006**
Solweig Larsson, Kulturkansliet

8 **Planerade Aktiviteter 2007**
Styrelsen

10 **Askersbygården 50 år**
Nathan Hedin

14 **Arrendegården - minnen från en 50-årig epok**
Martin Håkansson

17 **Nya arkeologiska undersökningar på Torvnäs**
Hans Olsson

18 **Göran Tunström**
Göte Oregren och Berit Persson

20 **Ramströms Tryckeri 90 år**
Marie Söhrman

26 **Skogslivet på 40-talet**
Ragnar Magnusson

29 **Albert Engström-historier**

30 **Lill-Anna, Anna Eriksdotter Spetz**
Olle Gustafsson

32 **Sammanfattning över Tingsgårdens skador**
Lars Wennberg

33 **Sunne Bild- och ljudarkiv under 2006**
Lars Wennberg

34 **Den olycksalige fältväbeln från Ivarsbjörke**
Arne Linnarud

37 **Julslakten**
Martin Håkansson

38 **Sunne Hembygdsgål**
Pia i Bräcka

39 **IOGT Logen 3810 Gurlitta Klätt**
Kerstin Meric

Välkommen som medlem i Sunne Hembygdsförening

Avgift, enskild medlem	100 kr
Familj	150 kr
Företag	200 kr

Som medlem i Sunne Hembygdsförening får du

- Medlemstidningen Sunne-Bygda 1 n:r/år
- Reducerad hyreskostnad, lika med medlemsavgiften, för Askersbygården
- Kulturresa för medlemmarna till reducerat pris kommer att anordnas under 2007
- På årsmötet utlottas hantverksalster på medlemsnumren

Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 Sunne
tel: 0565-101 20
Bankgiro 5144-7704

e-post: bildarkivet.sunne@telia.com
www.sunnehembygdsforening.se

Omslag

Ramströms Tryckeri 90 år. Bildcollage av Marie Söhrman. Foto Lars Ramströms och personal framför huset på Järnvägsgatan. Bilden inlånat från sunnebördige Karl-Arne Hjalmarsson, Karlstad.

Sunne-Bygda ISSN 1650-0237

Redaktion

Ansvarig utgivare	Pia Eriksson
Redaktör	Kerstin Meric
Redaktionen	Marie Söhrman
Redaktionen	Martin Håkansson
Redaktionen	David Myrehed
Grafisk form	Kjell Sundström

Hembygdsföreningens styrelse 2006

Ordf. Pia Eriksson	0565-430 26
Vice. ordf. Gunnar Andersson	0565-71 18 32
Kassör Hans Gullström	0565-127 70
Sekr. vakant	
Vice sekr. Anna-Lisa Luotonen	054-54 42 35

Ledamöter

Göran Jonasson	0565-108 96
Kristina Sjögren	0565-128 30

Suppleanter

Elsie Wikström	0565-108 33
Lennart Einarsson	0565-102 44
Sven-Erik Olsson	0565-71 16 64

Revisorer

Göte Oregren	0565-147 75
Leif Forsman	0565-603 95

Valberedning

Anna-Lena Nilsson sammankallande
Susanne Larsson och Martin Håkansson

ACCESS-projekt

Hans Gullström

Värdpar för Askersbygården

Gunnar Andersson och Mona Ring	0565-71 16 50
Göran och Anita Jonasson	0565-108 96

Arkiv, registrering av gåvor

Kerstin Meric tel: 0565-920 88, 070-791 34 60

Arkivet på Anneforsskolan

Bild- och ljudarkivet	0565-101 20
Lars Wennberg	0565-71 16 10

Visningar och guidning

Olle Gustafsson	0565-109 58
Kerstin Meric	0565-920 88, 070-791 34 60

Bokning av Askersbygården

STF Vandrarhem Sunne	0565-107 88

Dagbok 2006

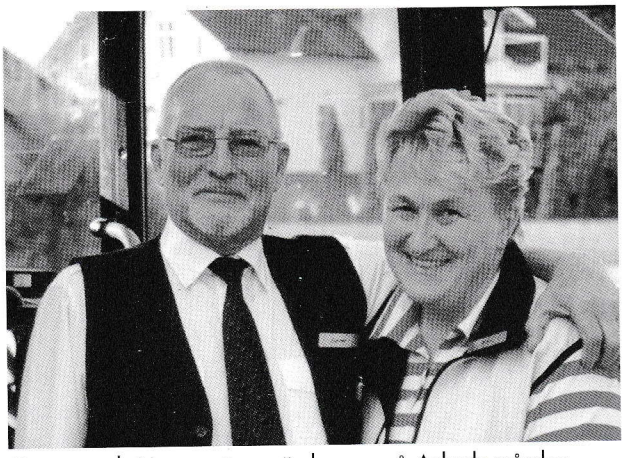

Gunnar och Mona, ett av värdparen på Askerbygården, anordnade föreningens bussresa den 26 aug. Gunnar körde bussen som inlånats från Hejerpe Buss. Foto Kerstin Meric.

Mars

12 mars. Årsmöte på Askersbygården. Pia Eriksson valdes till ny ordförande.

April

23 april. Medlemsmöte på Askersbygården.

30 april. Traditionellt Valborgsmässofirande med mycket folk. Kaffeservering med underhållning. Ordförande Pia Eriksson hälsade välkommen och Sunne Manskör sjöng under ledning Lars Wistrands ledning. Vårtalare var Karl-Johan Adolfsson. Brasan tändes 19.15 och brann säkert och fint under kvällen.

Maj

3 maj. Arbetsdag på hembygdsgården med städning både ute och inne.

Juni

6 juni. Kyrkogårdsvandring med Olle Gustafsson och Arne Persson. Mycket folk kom och efteråt serverades kaffe i församlingshemmet för 50-talet personer.

21 juni. Midsommarbjörkar höggs på Per Sundeskogs mark i Östanbjörke. Olle, Göran och Gunnar satte upp björkarna vid hembygdsgården.

23 juni. Midsommarfirande på hembygdsgården. Stången kläddes vid Anneforsskolan under ledning av Ulla Olsson. Stången bars av sex man, följd av folkmusikgruppen Sunnlåt och Bäckalunds bygdelag. Ordförande hälsade välkommen. Lotterierna gick snabbt åt. Svensk Handel bjöd alla barn med krans i håret på glass och folkdräktsklädda fick kaffe. Dansuppvisning av Bäckalunds Bygdelag. Dansen kring stången leddes av Arne Myrehed. Affären hölls öppen och karameller, hantverk och böcker såldes. Tre turistbussar var på besök varav Triangelresor med 45 personer hade bokat och serverades kaffe och midsommarbakelse i Askersbygården. En lyckad fest med en fantastiskt stor publik

Juli

3 juli. Förberedelse för nävgrötskvällen. Gunnar, Olle och Göran sätter ut 90 sittplatser och gör ren stekbordet.

5 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Bröderna Öjeberget, Nyskoga. 158 betalande som åt nävgröt och drack kaffe. Strålande vackert väder.

12 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Birgit mä Gôbban. Under dagen hade Elsie, Pia och Olle stekt 44 kg fläsk inför kvällens nävgrötskväll. Ulla Olsson kokade gröten. 123 betalande matgäster i bästa tänkbara väder.

13 juli. Kyrkogårdsvandring kl. 18.00 med Olle Gustafsson och Arne Persson. Omkring 50 personer kom till vandringen varav 30-talet drack kaffe efteråt i församlingshemmet.

19 juli. Nävgrötskväll med underhållning av Kanongänget. Inför kvällen stektes 46 kg fläsk. 150 betalande gäster kom i det strålande varma och vackra vädret.

26 juli. Sommarens sista Nävgrötskväll med underhållning av PRO kören. Även denna kväll blev välbesökt med 105 betalande gäster som åt och drack i ett extremt varmt väder.

30 juli. Meddelas att vår f.d. ordförande Sven-Olof Ohlson avled på Torsby Lasarett natten till lördag efter en tids sjukdom i en ålder av 77 år. Sven-Olof efterlämnar minnet av en sällsynt god och fin människa.

Augusti

2 augusti. Allsångskväll på logen med Gösta Ess. Det kom 100-talet personer.

9 augusti. Städning och bortkörning av skräp efter bl a alla nävgrötskvällarna.

Veteranbilarna parkerade framför Askersbygården. Foto Roland Einarsson.

11 augusti. Jordfästes vår f.d. ordförande Sven-Olof Ohlson i Sunne Kyrka kl. 10.00. SHF representerades av vår nye ordförande Pia Eriksson, som också talade och lade ner blommor från SHF. En mycket stor skara följde Sven-Olof till hans vilorum. Officiant var Sara Karvala Schelin. Under akten i kyrkan spelade folkmusikgruppen Sunnlåt under Per Thomas ledning, och dessa skickliga spelmännen gick före processionen och spelade Värmlandsvisan hela vägen fram till graven. Många tal hölls som betygade den bortgångnes betydelse för oss alla. En stor blomstergärd prydde graven. En mycket avhållen människa och kär vän har lämnat oss, men hans minne ska vi tacksamt vårda.

11 augusti. Barnkulturdagen. Årets tema Nils Holgersson – stor och liten. De medverkande serverades en god lunch med sallad och kallskuret.

11 augusti. På kvällen Spelmansstämma med dans på Logen. Arrangör var folkmusikgruppen Sunnlåt och Sunne Hembygdsförening. Vädret var vackert och ca 100 personer kom, lyssnade, spelade och drack kaffe.

13 augusti. Sunne veteranbilsklubb m. fl. gästade oss med omkring 30 fordon. Man åt nävgröt och fläsk och det dracks kaffe. Olle berättade Sunnes historia. På kvällen var det tackfest för personal som ställt upp och arbetat under sommarens arrangemang. Mellan 50-60 personer kom.

26 augusti. Hembygdsföreningens bussresa, som denna gång anordnades av Mona och Gunnar, som också körde den buss de hyrt av Hjerpe Buss i Lövåsen. Mona hälsade oss välkomna och resan startade i varmt och bra väder. Resan var hemlig. Strax för rondellen vid sista infarten till Arvika gjordes ett uppehåll och kaffe serverades till Monas nybakade bullar. Sen åkte vi till Fordonsmuseet, där vi fick gå runt på egen hand, drygt en timma. Mycket sevärt. Därefter ställdes färden till Rackstadsmuseet och dess sevärda konstsamlingar. Sedan åt vi en utsökt god lunch på Gate Gästgivargård. Efter lunchen var det dags för Linneväveriet i Klässbol och där gavs tillfälle att handla. Sedan gick färden till Värmskog och kaffestugan med sina berömda räksmörgåsar, som är helt fantastiska. Via Grums ställdes färden hemåt och vi var åter i Sunne kl. 18. I bussen berättade Olle och Åke Carlvik historier och Olle spelade munspel. Ett stort tack till Mona och Gunnar framfördes, för en i allt väl genomtänkt resa där allt klaffade och var så lagom. Trevligt och sevärt. God mat och dryck och ingen stress. Tack Mona och Gunnar detta gjorde ni mycket bra.

September

30 september. En gruppresa med hembygdsfolk från Järnskog, Eda och Glava med 40 personer besökte hembygdsgården och serverades en mycket god lunch med potatisgratäng, kassler, sallad som Pia har tillagat. Efteråt dracks kaffe och Olle berättade om hembygdsföreningens historia. Efteråt guidetur utomhus och visning av bildarkivet.

Hembygdsföreningens bussresa. Vid kaffestugan i Värmskog intogs den berömda räkmackan. Foto Kerstin Meric.

Oktober

15 oktober. Medlemsmöte, ca 20 medlemmar kom och diskuterade medlemsavgiften.

18 oktober. Städdag på hembygdsgården både ute och inne. Närvarande var Anita, Göran, Gert och Kjell.

27 oktober. Pia och Olle läste dikter och berättade historier. Mona serverade kaffe med klengås. Det kom ca 20 besökare.

November

14 november. Stora köttbullstekardagen då 700 köttbullar stektes av Inger Frykman och hennes medhjälpare. Tack för hjälpen flickor.

26 november. Traditionellt julbord. Susanne Larsson stod för den hemlagade maten. Under de två sittningarna kl. 12 och kl. 15 kom ca 100 personer.

December

2 december. Ljusstöpningsdag med Anita, Mona, Kristina och Pia som stöpte 200 ljus.

10 december. Den årliga julmarknaden med 10-15 utställare som sålde egna alster. Julmarknaden hade en jämn ström av besökare under dagen som även fick se Sunnes Lucia, Sandra med tärnor som kom på besök kl. 16.30. Hembygdsföreningen bjöd på glögg.

Olle Gustafsson

Utförda arbeten under året

Stuga 2. Väv, färg och matta i ett rum.
Buskröjning. På området och i omgivningen.
Askersbygården. Installation av värmepump, el-installationen utfördes i egen regi.
Storstädning. Av redskapsutrymmen.
Fällning av träd. Ruttna träd vid parkering samt träd som stått för nära byggnader.
Lanthandeln. Tagit bort toalettbåsen i källaren.

Göran & Gunnar

In memoriam

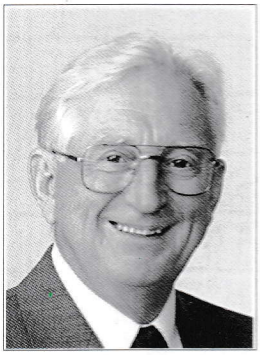

Sven-Olof Ohlson till minne

När sommaren stod i sin vackraste skrud, nåddes vi av budet att vår högst värderade ordförande i Sunne Hembygdsförening Sven-Olof Ohlson lämnat oss. Han valdes till Sunne Hembygdsförenings ordförande 1/10 2002 och kom att kvarstå till den 12/3 2006.

Sven-Olof var en föreningsmänniska som vid sidan av sitt ordinarie arbete vid Rottneros Bruk och senare som löneansvarig vid Gullspångs Kraft. Han hade förtroendeposter i Arbetarkommen, Rottneros Folkets Hus, PRO, Hjärt- och Lungsjukas lokalförening och Fryksdalens Sparbank. Han hade också ordförandeposter i Elektrikerförbundets avd. och Konsum Värmland.

Sven-Olof var inte bara en erfaren och kunnig föreningsmänniska utan också en sällsynt fin sällskapsmänniska som genom sin lugna och stillsamma framtoning förskaffade sig en stor vänkrets.

Hembygdsföreningen låg Sven-Olof varmt om hjärtat och han nedlade under sina år som dess ordförande ett stort och värdefullt arbete.

Minnesvärt är hans stora kunnande i husliga göromål där inget område stod honom främmande vare sig bakning eller matlagning. Detta kom oss tillgodo vid vårt arbete vid Hembygdsgården där Sven-Olof oftast försåg oss med god mat och dryck. Han var alltid omtänksam och ville alla väl och glömde aldrig att visa sin tacksamhet mot de han samarbetade med.

Det var en glädje att få arbeta med Sven-Olof, alla ska vi minnas hans försynta väsen och hans soliga leende. En god människa har lämnat oss efter en väl utförd arbetsgärning. Tack för den fina människa du var.

Olle Gustafsson

Glädjen och sorgen

Det är glädje att ha en hembygdsgård som lockar med stämning och genuinitet, till sång, dans och musik och inbjuder till givande möten mellan människor! Det var en glädje varje gång att få träffa Sven-Olof Ohlson, förre ordförande i hembygdsföreningen, och bli bemött på ett mycket givande sätt med värme och generositet när vi snackade om kommande spelmansstämma, nävgrötskvällar eller mesômmersfirande tillsammans. Det kändes som vi spelade i samma tonart och drog i samma stråkdrag i dur!

Hastigt kom det att förändras och klangen förbyttes till moll. I slutet av juli 2006 somnade Sven-Olof in efter svår sjukdom och fick alldeles för tidigt lämna släkt och vännerna i stor sorg. Han hade varit en mycket uppskattad vän.

Samma dag som 2006 års spelmansstämma och Kulturveckans Barnkulturdag skulle genomföras, blev det begravning i Sunne kyrka. Alla aktiva i hembygdsföreningen skulle delta och Sunnlåt skulle spela, så det kändes som att ställa in alla programmen var det rätta.

Dock bytte sorgen skepnad, till en glädje och tacksamhet, när alla involverade i skaran runt Sven-Olof och Hembygdsgården var rörande eniga om, att var det något Sven-Olof ville så var det att låta barnen få leka, dansa och måla, och låta musiken få flöda och folk umgås i grässluttningen i augustiskymningen nere vid danslogen denna dag.

Det blev så. En dag för sorg och glädje, med många människor samlade, 11 augusti 2006, i Sunne kyrka och på Sunne hembygdsgård, med Sven-Olof i varmaste minne bevarad.

Per-Thomas Eriksson

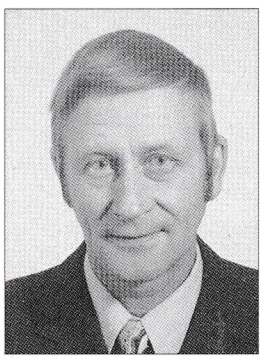

Carl Berglund till minne

Carl Berglund avled den 21 december 2006 i en ålder av 86 år. Han var en av de ideella trotjänarna inom Sunne Hembygdsförening under min tid som ordförande på 1970-talet. Calle var en pålitlig och trofast medarbetare i föreningen och blev mycket uppskattad för sitt glada humör och sin underfundiga humor. Han gjorde framträdande insatser vid olika evenemang bl.a. som "varmkorv-gubbe" och bodbetjänt i lanthandeln. Vi, hans vänner och medarbetare i föreningen, bevarar Calle i tacksamt minne.

Lars Wennberg för Sunne Hembygdsförening

Barnkulturdagen 2006

En dag då unga kulturbärare stod i centrum

Under Barnkulturdagen 2006 var temat *Liten och Stor*. Programmet var ägnat Nils Holgerssonjubiléet. Solen sken i kapp med barnen, som deltog aktivt och med härlig kreativitet. Barnen fick se Abbellis Magiska Teater, delta i workshops i målning, musik, dans och författande. Ansiktsmålningen var också populär, liksom tranvikning. I gamla Anneforsskolan läste Märta Apelkvist ur *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Många barn fick följa den lilla parveln på sin långa resa genom Sverige. Massvis med bullar och glass, korv och bröd delades ut till alla 300 barn som besökte Barnkulturdagen.

Det är roligt att se alla vuxna som hjälper till på Hembygdsgården och gläds med barnen. Tack alla som medverkade, barnen är vår framtid!

Tuula Dajén

Märta Apelkvist.

Planerade aktiviteter 2007

Med reservation för ändringar

4 mars kl. 15.00 Årsmöte

20 mars kl. 19.00 Bildvisning

30 april kl. 18.00 Valborgsmässofirande
19. 15. Brasan tänds. Sång av Sunne Manskör.
Vårtalare Ola Persson, kommunalråd
Kaffeserveringen öppen från 18.00.

6 juni kl. 15.00 Kyrkogårdsvandring
Olle Gustafsson och Arne Persson.

22 juni kl. 13.00Midsommarfirande
kl 13.00 Vid Anneforsskolan. Klädning av midsommarstången, medtag blommor.
kl 15.00 Midsommarstången reses till musik av Sunnlåt och Bäckalunds Bygdelag. Dans och lekar runt stången. Lotteri. Ponnyridning. Lanthandeln öppen. Servering av midsommarbakelse och kaffe. Varmkorv. Svensk Handel bjuder på gratis glass till alla barn med blomsterkrans i håret, folkdräktklädda bjuds på kaffe.

4 juli kl. 17-20 Nävgrötskväll med underhållning.

11 juli kl. 17-20 Nävgrötskväll med underhållning.

12 juli kl. 18.00 Kyrkogårdsvandring
Olle Gustafsson och Arne Persson.

18 juli kl. 17-20Nävgrötskväll med underhållning

25 juli kl. 17-20Nävgrötskväll med underhållning

1 aug. kl. 18-20 Allsång på Logen med Gösta Ess

10 aug. kl. 10-14 Barnkulturdagen

10 aug. kl. 16 Spelmansstämma
Dans på Logen. Kaffeservering. Arr: Folkmusikgruppen Sunnlåt och Sunne Hembygdsförening

19 okt. kl. 16.00 Brasafton. Underhållning. Servering

25 nov. kl. 12-17 Julbord, sittningar kl. 13 och 15.

Dec. kl. 11-17 Julmarknad med Luciafirande

Bilder från Barnkulturdagen

Vers på Barnkulturdagen

Till det vackra, vänliga Värmland vi kommer gärna åter,
glädje, värme, kultur går hand i hand på småländska det ”låter”
som rena rama hemlandstoner,
tack för att Ni finns, som ger glädje för miljoner.

Els-Mari Persson, Edsbruk, Västervik

Anna Carlsson målade ansikten -kön var lång.

Abbellis Magiska Teater uppskattades av många.

Rida är kul -om någon håller i grimskaftet.

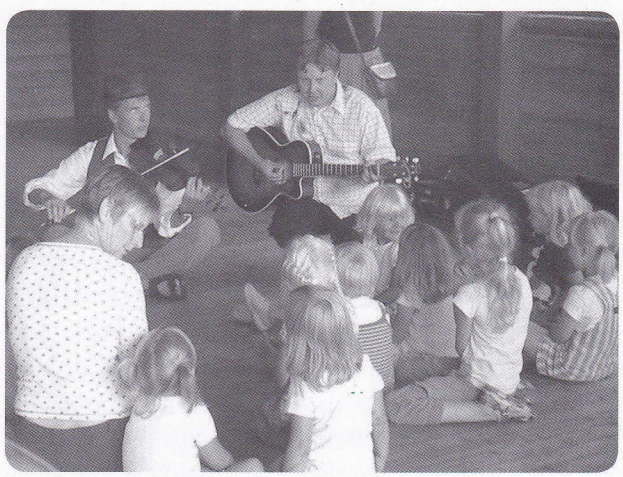

Per-Thomas och Pasi musicerar med barnen.

Askersbygården 50 år

Sunne Hembygdsgård, Fryksdalsgården invigdes söndagen den 23 juni 1957. I programbladet till detta evenemang fanns en artikel av hembygdsforskaren Nathan Hedin. Vi återger här ett utdrag ur Hedins framställning som han kallade ***Vad Askersbygården berättar.***

Selma Lagerlöfs minnestal vid nämndeman Olof Olssons på Mårbacka jordfästning 1932 börjar med en hyllning till en gammal fryksdalsgård och dess inbyggare:

> *Säkert ha alla som rest igenom Östanås by på väg till Sunne lagt märke till en stor gammal gård, som ligger tätt under berget och ser så vacker ut, att den är en prydnad för hela nejden. I den gården bodde för hundra år sedan en man som hette Jan, och som skulle ha varit så klok och rik och därtill hade så mycket att säga till om i Sunne socken, att han blev kallad Stor-Jan.*
> *------ Den gamle Stor-Jan hade en dotter som blev gift med Ola Där Ner i Mårbacka. Det var ett mycket gott gifte som Ola Där Ner då gjorde.----------*

Vad Ola själv beträffar, så kan man vara viss om, att han inte hade blivit godtagen som måg hos Stor-Jan om han inte hade varit en duktig karl och härstammat från en god gammal bondeätt. Troligen hade hans förfäder en gång ägt hela Mårbacka hemman.------"

Askersbygården, som förflyttats till Åmberg och gjorts till Fryksdalens centrala hembygdsgård är både till sin yttre resning och delvis till interiören av samma typ som den av Selma Lagerlöf beprisade gården under Östanåsberget, och häri ligger förvisso ingenting anmärkningsvärt, då de båda varit storbondegårdar och tillhöra samma tid, början av 1800-talet. Typen kallas på fackspråk tvåvånings parstuga, medan den i Fryksdalen någon gång kallas *manbyggning*. Utvecklingshistoriskt är den en frukt av otaliga generationers erfarenheter under en lång räcka av århundraden bakåt i tiden, allt ifrån den primitiva grundform som levat kvar i säterstugor av äldre typ och som finns bevarad i den gamla gårdsbastun med ugnen mittpå golvet, med dörren på gaveln och med tak och väggar utdragna som regnskydd. Vi kan följa utvecklingen över torpstugutypen, varav några finns bevarade och ännu bebodda, medan de som säterstugor av sen typ håller på att snabbt försvinna. Denna typ innehåller förstuga, kåve och innerstuga. Med bondeklassens förbättrade levnadsvillkor ökade också kravet på bättre bostadsutrymme och så tillkom på andra sidan förstugan ett rum lika stort som innerstugan och som fick beteckningen *utterstôga* eller någon gång *grannstôga*. Levnadsvanorna var nämligen så starkt rotfästa i medvetandet, att utterstôga ännu in i vår egen tid fick stå som paradrum. Där var också väggarna klädda med tapeter, som kunde vara handmålade som i. Askersbygården. Här ligger säkert anledningen till beteckningen *grannstôga*. Innerststugans väggar var gärna bara smetade med blålera eller vitlimmade.

Denna bostadstyp, parstugan, som i Fryksdalen kallas *langstôg* och som har motsvarighet utöver en stor del av vårt land, har alltifrån slutet av 1700-talet och intill vår egen tid tjänat den besuttne bonden som bostadstyp. Ett fåtal sådana finns bevarade och ännu i bruk inom Sunne, t.ex. Där Opp i Skäggeberg, Där Sy i Maggeby och hos Ekbloms i Karsbol. Hembygdsföreningen har som gåva av Sunne församling fått övertaga en representativ sådan parstuga, Råmyränga, som haft motsvarigheter vid samtliga av församlingens arrendegårdar. Den skall nedflyttas till hembygdsgården så snart en donator anmäler sig vilja bekosta flyttningen.

Askersbygården är, som redan nämnts, en tvåvånings parstuga, den sista organiskt framväxta av den besuttne bondens bostadstyper. Med tillkomsten av snickerifabrikerna och genom inflytanden utifrån skapades nya bostadstyper utan samband med det förgångna, vilka främst karakteriseras av lövsågerier och krusiduller och glasverandor.

Inför en byggnad med historia är det rätt vanligt att man låter undslippa sig en suck: "Tänk om dessa väggar kunde tala!" Man kunde då vänta få höra berättas om mångahanda intressanta händelser från svunnen tid. Inne i Askersbygården behövde man snarast vända på sucken och säga: "Tänk om man förstode att lyssna på vad dessa väggar vill berätta för besökaren!" Ty här är det lyckliga förhållandet, att väggarna verkligen kan berätta. Det börjar redan ute på trappstenen. Där står: "Hedervärde Kyrckovärden J O S i Askersby Född d. 15 Sept. 1756. dess K. Hustru K J D Född d. 15 sept. 1761". Vilken fond av tryggt självmedvetande rymmer

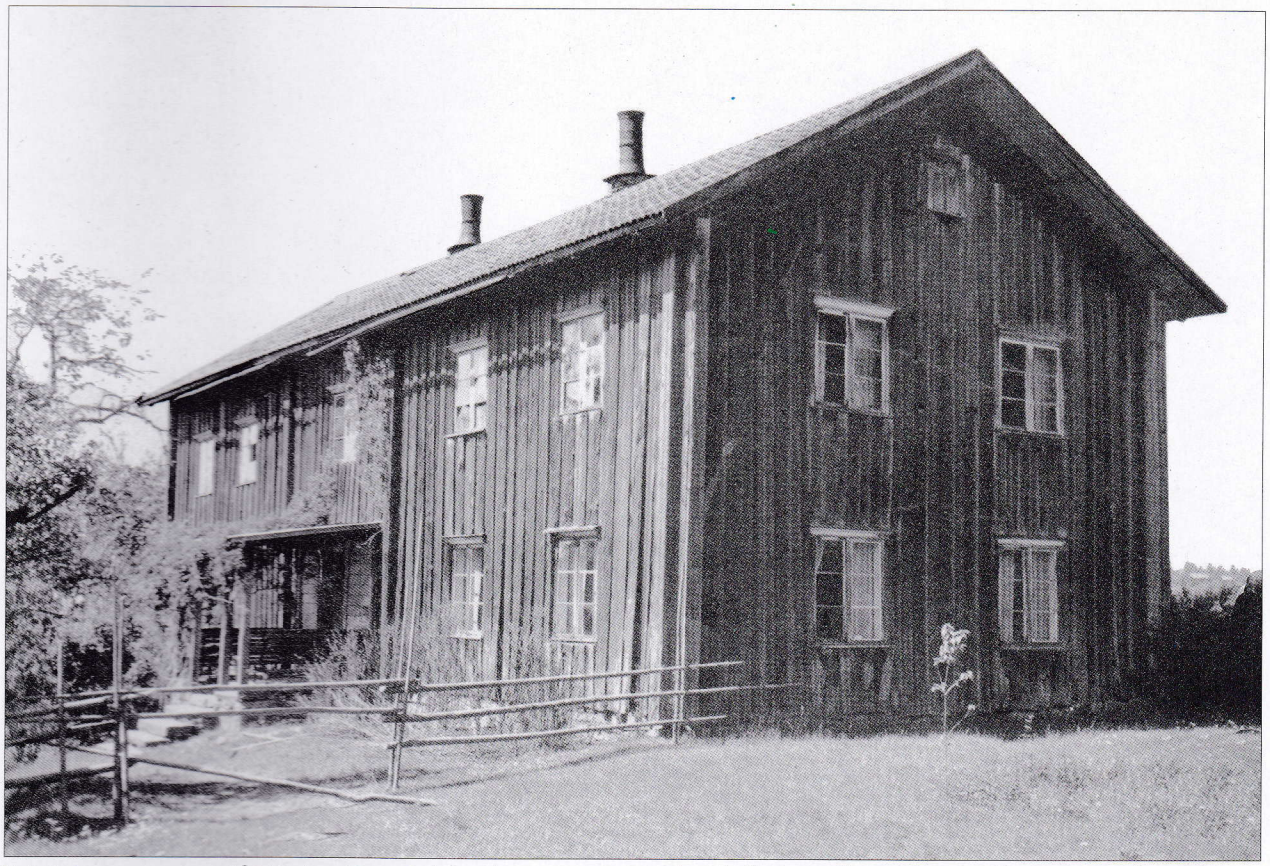

Tvåvånings parstuga vid När Jon Orsan i Askersby, stugtypen stundom kallad "manbyggning", med gjutna järnskorstenar. Byggnaden representativ för burget bondehem. "Ytterstôga" har målad tapet, nu övertapetserad. Foto Nathan Hedin.

inte de där knappa orden! Och när man sedan får veta att kyrkvärdens sonson, som också hette Jon Ors blev måg till Jan i Östanås och svåger med nämndemannens på Mårbacka far, så får man erinra sig Selma Lagerlöfs ovan citerade ord, att "man kan vara viss om, att han inte hade blivit godtagen som måg hos Stor-Jan, om han inte hade varit en duktig karl och härstammat från en god gammal bondeätt." Säkert hade han heller inte fått förtroende som kyrkvärd om han inte hade varit en redbar och rättsinnad man. Härom finna vi nya vittnesbörd när vi träda in i utterstôga. Där läses över dörren ett ord av Salomo ur *Ordspråksboken*: "Genom wishet warder ett huus bygt och genom Förstånd wid macht hållet" samt detta: "Genom Flit och god hushållning warder huset fullt med allahanda kosteliga och härliga håfwor."

På ett överstycke närmast spisen läses ett annat bibelcitat: "Om inte Herren byger huuset så arbeta folket förgäwes. Om inte Herren wårrda huuset så waka wächtarenna förgäwes. Hären beware min ingång och utgång." - Det är väl inte för djärvt att förmoda att både kyrkvärden och mor Kerstin varit fromma människor.

Över fönstret till höger möter vi uppgifter om makarnas födelseår, fast de stämmer inte riktigt med trappstenens, där åldersskillnaden är på dagen fem år mellan de två.

Men väggarna i Askersbygården ha mera av intresse att berätta. Över fönstret med födelsedata står också: "JON OLOFS SON - KERSTIN JONS DOTTER Har låtit måla dätta rum år 1817 28/7". Detta är alltså tillkomståret för den vackra målade tapet, som pryder utterstugan, och att dess tillkomst betraktats som en stor händelse framgår av den noggranna tidfästningen. Det var heller inte alla bondgårdar som hade råd med en så påkostad utsmyckning av sin *grannstuga*. Tyvärr har inte målaren fått sitt namn angivet, som ibland plägade ske, men det finns goda grunder för antagandet att han hetat Anders Dahlström. Fryksdalen och framför allt Sunne har kunnat visa upp många alster av hans flitiga hand och en del finns ännu bevarade, t. ex i Ö. Ingersby, i Hägerud och i Hälserud hos nämndeman Axel Jansson, den sistnämnda tidigare i Boberg. Bobergstapeten är målad 1818, alltså ett år efter Askersbytapeten.

Målare Dahlström, som var dalkarl - han var född i Ö. Utsjö, Malung, 1790 - hade lärt yrket i Västerås och därefter arbetat i Filipstad. Han gifte sig i Fryksdalen och bosatte sig i Knutserud, som den tiden tillhörde Övre Ullerud samt ligger begravd på Övre Ulleruds kyrkogård. Egendomen i Knutserud inköptes 1821 och

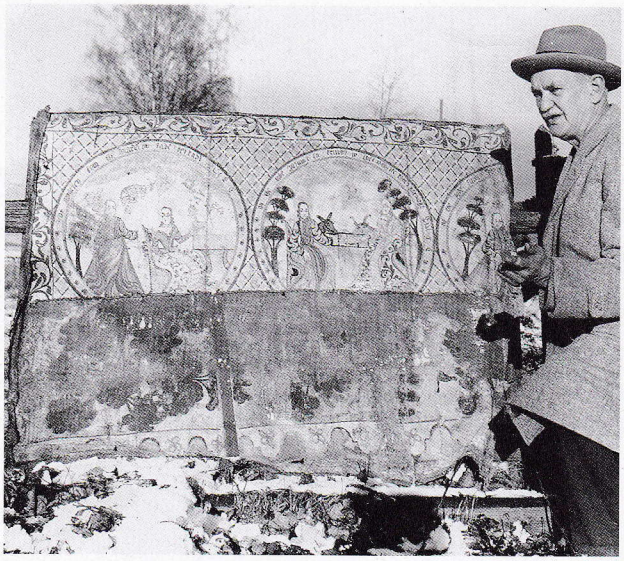

Nathan Hedin och tapet från När Jon Orsan i Askersby.
Foto: Redaktör Lindblad.

1825 byggde han där en målarverkstad som sedermera blev handelsbod. Dalström sysslade även med glasmästeri och något urmakeri. Han dog i Knutserud den 2 juni 1855.

Här må anmärkas att den målade tapet, som nu pryder rummet åt väster i övre våningen icke ursprungligen tillhört Askersbygården. Den är av äldre datum än Dahlströmstapeten - nämligen från år 1795 - och har suttit hos Johan Söderberg i Skogsberg samt är skänkt till hembygdsgården av dennes barn.

Dahlström, som var en skicklig målare, har målat bl.a. Övre Ulleruds och Östra Ämterviks kyrkor samt på Geijersgården och troligen även på Rottneros. Hans söner och sonsöner fortsatte yrket. Han var tillika kunnig fiolspelare.

Askersbygården hade tidigare torvtak och lägre *röste*, vilket ändrades vid omläggning till tegeltak så som bilden visar. Verandan på bilden är inte ursprunglig och inte vacker. Gården har säkert från början endast haft en dekorativ dörromfattning. Den nya vackra verandan har lånat stil från västra Värmland. Vid återuppförandet återfick byggnaden det lägre *röste*, som den ursprungligen haft.

Minnesstenen över donatorn Svante Påhlson

Om Askersbygården lånat sin yttre stil och hela sin resning från den av Selma Lagerlöf prisade gården i Östanås, eller om det förhåller sig omvänt och Östanåsgården är en efterbildning kan icke säkert avgöras. Till interiören höjer den sig emellertid betydligt över den sistnämnda. Den ovan omnämnda vackra målade tapeten ställer den i en betydligt högre klass. Men också spiskupornas dekorativa utformning röjer förfinad smak och ställer gården i särklass i Fryksdalen.

Förvärvet av Askersbygården som hembygdsgård var en räddningsaktion som kommer att värdesättas av kommande släkten, och de båda donatorerna, syskonen Sven August Nilsson och Maria Nilsson i Ivarsbjörke som genom sin för den tiden storartade gåva möjliggjorde förvärvet, deras minne skall alltid hållas i ära. Det var också i sista stunden som förvärvet skedde, ty gården gick snabbt mot förfall. Där den nu står är den en förnämlig representant för den gamla bostadskulturen hos Fryksdalens bönder.

Om den stordonator, som säkrade gårdens förflytning och förvärvet av hela det stora området till fritidspark kommer att ordas i annat sammanhang, liksom om de anslagsgivande två kommunerna Stora Sunne och Sunne köping och deras generösa ekonomiska medverkan till hela denna räddningsaktion. Den skulle knappast lyckats om icke också från Östra Ämterviks församling och eklesiastika boställsnämndens sida visats stor förståelse för vikten av att området räddas som fritidsområde, vartill det är i lycklig grad ägnat.

Hedin avslutar med en solskenshistoria om en händelse som skall ha inträffat en augustikväll för länge sen på Jon Orsgården i Askersby:

Husmor kommer ut på trampen och ser en liten parvel i färd med att plocka upp skräp kring trappstenen. Hon tror sig i den lille igenkänna grannens pojke och säger uppmuntrande: "Dä ä bra, plock kaser du Lell-Per". Men i samma stund är den lille borta. Ty det var inte grannens Lell-Per, utan husets goda tomte hon överraskat.

Det är att livligt hoppas, att den omtänksamme hustomten från Jon-Orsgården i Askersby skall ha hittat en fristad i den vackra gården också på dess nya plats uppe på Åmberget.

Maj 1954. Här skall Askersbygården ligga
Foto: Nathan Hedin

April 1955
Foto: Nathan Hedin

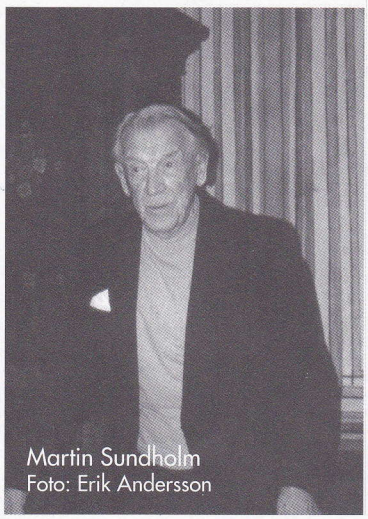

Martin Sundholm
Foto: Erik Andersson

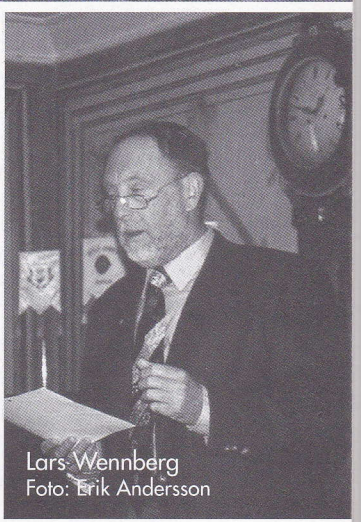

Lars Wennberg
Foto: Erik Andersson

Fest på Hembygdsgården
Foto: Erik Andersson

Ljusstöpning i källaren på Hembygdsgården
Foto: Erik Andersson

Henning Timén, kvastmakare
Foto: Erik Andersson

Uthusen på Arrendegården revs 2006, innan dess en välkänd vy från Gyllebyallén.

Arrendegården - minnen från en 50-årig epok

Som f.d. arrendator på Sunne Prästgård ska jag försöka återge en bild av gården och dess utveckling under en 50-årsperiod. Jag började som arrendator 1958, men jag hade tidigare under ca 8 – 10 år arbetat på gården. På 40- och 50-talet utgjorde den brukade arealen ca 400 tunnland (200 ha). Åkrarna sträckte sig från Fryken vid Torvnäs mot Gylleby i söder, Södra Borgeby i öster, Brårud i norr och åter ner till sjön norr om dåvarande bebyggelse. Norra delen, ca 25 ha, är numera villa- och hyreshusområde och nedanför järnvägen industriområde med bl. a. Broby Grafiska.

Byggnaderna på gården var nuvarande arrendatorbostad och en stor tvåvånings arbetarbostad som låg där södra kyrkogårdsmuren nu ligger. Detta hus innehöll sex lägenheter - tre på varje våning. I söder låg gamla ladugården med tre logar och sädeslador mellan dessa. Ladugården var uppförd av timmer och ungefär dubbelt så lång som den 1957 byggda tegelladugården. Från landsvägen vid Gyllebyallén gick en körbro upp till höskullen. Därifrån kunde man köra vidare över logar och lador och ner på en körbro i väst, strax ovanför Prostgården.

Den gamla ladugården hade plats för ca 100 mjölkkor och därtill ungdjur och kalvar. Norr om ladugårdslängan låg ytterligare en lång länga bestående av häststall, vagnslider, selkammare, kvarnlogar, vedbodar och utedass

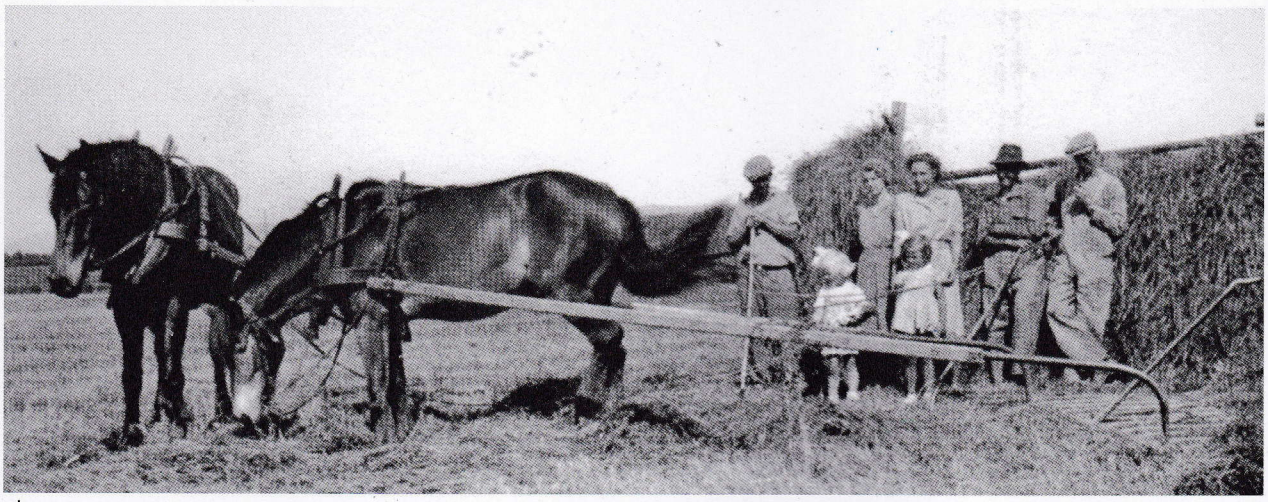

Slôttanna sommaren 1945.

Arrendatorbostaden.

Gamla arbetarebostaden, statarbyggningen.

med ett tiotal sittplatser! Ovanpå andra våningen låg en höskulle. Även i stallbyggnaden fanns en körbro från öster. I västra ändan av byggnaden var uppbyggt ett torn där gårdens vällingklocka hängde. Vällingklockan blev stulen på 50-talet. Norr om stallet fanns gårdens svinhusbyggnad med plats för ett 50-tal svin. Gamla smedjan var belägen ute vid gamla vägkorsningen Gyllebyallén - Södra Borgeby. Spannmålsmagasinet, timrat i tre våningar, finns kvar norr om Prostgården, numera använt som förråd av kyrkogårdsförvaltningen.

Gamla ladugården, stallet, svinhuset och arbetarbostaden revs 1956-59 och ny ladugård i tegel uppfördes 1957. Samtidigt byggdes två nya arbetarbostäder med vardera två lägenheter nere vid Torvnäsvägen. Uthuslängan väst ladugården moderniserades, cementgolv lades i hela längan, svinhus och magasin med tork inreddes i de gamla ladorna. Ny smedja byggdes 1961. Den drivs idag av två bröder vars far startade i gamla smedjan 1950, och smedjan är till nytta och gagn för hela bygden.

Åkrarna var på 40-, 50- och 60-talen mindre stycken med öppna diken mellan varje åker. Efterhand började man täckdika, smådikena lades igen och stora fält bildades. Det största sammanhängande fältet är idag 48 ha. Under min första tid här hade vi 10 arbetshästar och ca 100 nötkreatur samt en traktor på 35 hkr av märket Oliver. Traktorn användes till harvning och plöjning. Såmaskin, välter och andra redskap kördes med häst. Första skördetröskan köptes till gården 1951, en bogserad Thermenius med en skärvidd på 6 fot. Vårbruket tog en tid av ca en månad. I dag skall allt vara klart på mindre än en vecka. Höskörden började i månadsskiftet juni - juli, allt hö hässjades. Detta arbete pågick i ungefär tre veckor, sedan kom inkörningen som också brukade hålla på lika länge. Allt arbete utfördes med hästräfsa och högafflar, det var en arbetsam period. Innan skördetröskan kom användes självbindare i höstskörden, kärvarna torkades ute på åkern, kördes sen in med häst och vagn upp på körbron och kastades ner i ladorna. Tröskningen var ett vinterarbete. Det som odlats under dessa år har varit hö, havre, korn, råg, vete och oljeväxter.

Arbetsstyrkan på gården under 40- och 50-talen utgjordes av två ladugårdskarlar med en ersättare, en stallman och två fast anställda utearbetare. Under sommarhalvåret var ytterligare extrafolk inlejt. Efterhand

Arrendegårdssmedjan.

Stallbyggnad och svinhus.

kom maskinerna som minskade arbetsstyrkan och de sista åren var vi två stycken som skötte det hela.

Efter att jag slutat som arrendator år 2000, kom ny brukare av gården, Peter Damstedt från Karlstadstrakten, en mycket driftig man med gårdar på flera platser i Värmland. Han bedrev verkligen stordrift; vårsådden på Arrendegården 2001, ca 110 ha, körde han undan på en enda lång dag.

Tyvärr slutade det illa för Peter och hans familj. Under semester i Thailand julen 2004 omkom Peter, hans fru Sonja och deras två pojkar, Per 19 år och Johan 13 år i flodvågskatastrofen. I dag brukas gården av Stig Sonebrink från Ekshärad som bl. a. odlar jordgubbar på 7 ha.

På våren 2006 påbörjades rivningen av ladugården och logarna. Det som i dag återstår av den en gång 126 m långa och ståtliga ekonomibyggnaden är fyra stora högar med sten och betong.

Det är mycket som kunde berättas om gården men i stora drag har det gått till och sett ut på ovan nämnda sätt under den tid jag kunnat överblicka. Jordbruk och boskapsskötsel har enligt källor bedrivits här sedan 1500-talet.

Jag har under alla mina år som arrendator alltid haft ett bra förhållande till pastoratet och stiftet. Jag har haft många bra medhjälpare som ställt upp under bråda tider. Vidare har fem kyrkoherdar varit våra grannar: Viktor Rydinge, Domar Skafte, Harald Forsberg, Sven Toremark och nuvarande Lars Müller. Som närmaste granne växte författaren Göran Tunström upp och i hans böcker förekommer personer som man känner igen bland Arrendegårdens folk. Göran och hans kamrater hade ofta sin lekplats i loge och lador.

Jag vill till sist rikta ett tack till kyrkans tidigare och nuvarande personal och till grannar och medhjälpare för ett gott samarbete.

Martin Håkansson

Fryksdalen Framför Allt

Du vet väl att vi kan hjälpa dig med juridiken också?

Vår jurist Bo Henningsson hjälper dig med familjejuridik, skogsekonomi och skattefrågor. Han finns hos oss varje vecka onsdag till fredag. Kontakta Bo på tel. 0565-174 31.

Välkommen!

Fryksdalens Sparbank

Telefon 0565-174 00 www.fryksdalenssparbank.se

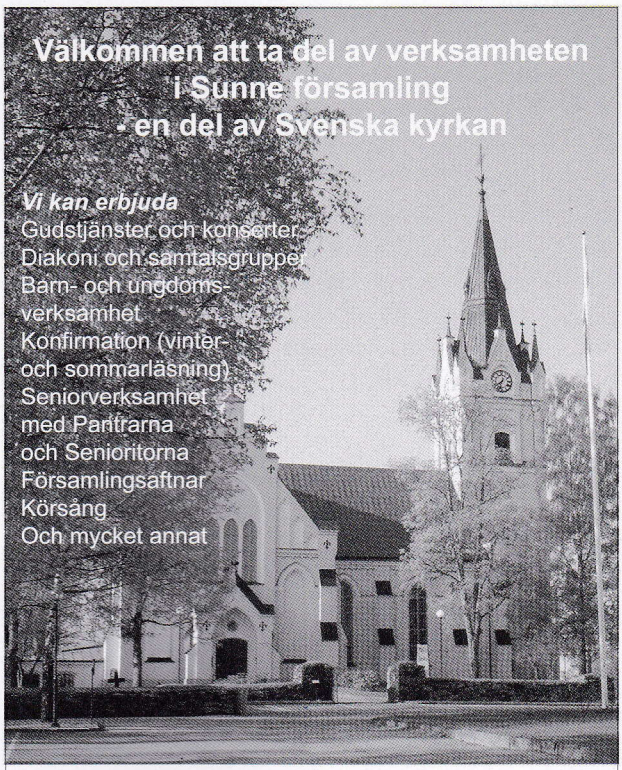

Sunne församling
tel. 0565-68 85 50
www.svenskakyrkan.se/sunne

Svenska kyrkan

Nya arkeologiska undersökningar på Torvnäs

Platsen är belägen öster om prostgården mellan Tunströms väg och ladugårdsbacken på Arrendegården. Foto Hans Olsson.

I augusti 2006 utförde arkeologer från Värmlands Museum en utgrävning i Torvnäsområdet. Utgrävningen gjordes på grund av den planerade utbyggnaden av kyrkogården. Två fornlämningar undersöktes under två veckors tid. I skrivande stund är inte alla resultat klara. Samtliga resultat och tolkning väntas först om ett halvår. Trots det finns några resultat att berätta om.

Bakgrund

Sommaren 2003 gjordes en arkeologisk utredning i Torvnäsområdet. Anledningen var kommunens detaljplanläggning och den planerade utbyggnaden av kyrkogården. Vid denna utredning hittades nio hittills okända fornlämningar. En av dessa är den gamla prästgården som brändes 1565. Vid en fortsatt undersökning hösten 2003 fick vi klart för oss att tre av fornlämningarna är boplatser från yngre bronsåldern (cirka 900-800 f. Kr.) medan tre andra är från den äldre järnåldern (århundradena strax före år 0). De två fornlämningar som undersöktes 2006 kunde vi inte datera 2003.

Några resultat

Den ena fornlämningen som undersöktes 2006 bestod av en stor kokgrop, en avfallsgrop, kulturlager och ett antal gropar av okänd funktion. På marken intill anläggningarna hittades en del fynd av keramik, knackstenar och brända djurben. I anläggningarna hittades också fynd, särskilt i en avfallsgrop i södra delen av fornlämningen. I gropen hittades dekorerad keramik, ben efter nötkreatur och ett trettiotal flintavslag.

Strax norr om ovan beskrivna avfallsgrop hittades en större kokgrop som med 14C-analys daterats till mellan 920-800 f. Kr, dvs yngre bronsåldern. I kokgropen hittades inga fynd utöver några små benfragment. Intill kokgropen fanns också en liten grop i vilken vi fann en del keramik samt brända fröer efter korn.

Några hundra meter längre åt sydost grävde vi också ut en fornlämning. Här fann v i endast sex olika anläggningar varav en utgjordes av en mindre härd. Endast ett fynd gjordes på denna plats, en liten flintbit. Även från denna plats finns en datering till yngre bronsåldern.

Innan alla resultat är klara är det svårt att mera säkert uttala sig om de utgrävda fornlämningarna. Vi tror i alla fall att båda de undersökta fornlämningarna kan vara del av en och samma fornlämning som idag är borta men som kan ha legat ungefär där den stora ladan stod. I så fall kan de båda fornlämningarna ha utgjort ett utkantsområde till en boplats som nu är förstörd.

Arkeolog Hans Olsson

Göran Tunström

– minnen berättade av Göte Oregren och Berit Persson

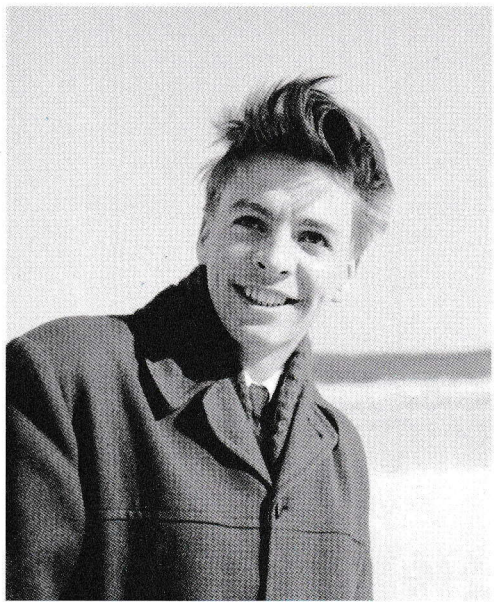

När Rosa och Hugo Tunström 1938 flyttade in i prästgården strax söder om kyrkan, och blev närmaste grannar till oss, var Göran ett år. Med tiden fick han syskonen Staffan, Margareta och Andreas. En tidig episod, som vår mamma Sigrid berättat om, var när mamma Rosa hade satt Göran i tryggt förvar ute i en barnhage.

– Jag, som var ett år äldre, gick dit och lyfte upp hagen och släppte ut honom, berättar Göte. Mamma Sigrid berättade också om en gång, då hon och mamma Rosa var bjudna till Östanbjörke och de två mödrarna fick cykla hela vägen med vardera två barn, ett framtill och ett baktill på cykeln. Det var dåtidens färdmedel.

– Mitt första minne är från femårsåldern, då Göran och jag byggde en stor snögrotta i snöplogkanten och folk som gick förbi tyckte vi var väldigt duktiga. Det var snörika vintrar under krigsåren och vi tävlade om att stå på skidor utför kyrkbacken. Backarna var så branta på den tiden.

– När vi var i skolåldern var vi med på en tur med häst och vagn till Bråtudsmossen för att hämta torv till strö åt korna. Under tiden som karlarna lastade vagnen, hoppade vi på tuvorna i de breda dikena, där torven hade tagits upp. Naturligtvis missade vi tuvorna ibland och blev helt genomvåta om fötterna. När Göran kom hem blev hans mamma mycket arg för att han hade blött ner sig och som straff fick han inte följa med till prostgården på barnkalas. Vi andra hade tur och fick gå dit, men jag tyckte verkligen synd om Göran.

Göran och jag hängde ihop som ler och långhalm under skoltiden. Vägen till skolan gick längs Fryken och vidare uppför Åmbergsbacken. Vi brukade stöta ihop med klasskamraterna Kajsa och Stig. Det var vid ett sådant tillfälle som Göran trampade genom isen och Kajsa räddade livet på honom. Den dramatiska händelsen har Göran detaljerat beskrivit i *Prästungen*.

Fr. v: Göte, Göran, Staffan och Berit.

Den 11 december 1949 dog Görans far. En händelse som helt kom att förändra familjens liv. Det var söndagskväll, Göran, Staffan, Stig och jag stod och tittade på en ishockeymatch. När det gått en stund kom Stigs far och bad barnen Tunström följa med hem och dricka té. Stigs föräldrar talade då om för barnen att deras pappa dött.

– Chocken var total och Göran skrek att det har han inte gjort! Göran och jag pratade aldrig om hans pappas död. Kanske var vi för unga? Familjen fick inte bo kvar i prästgården efter pappa Hugos död. Mamma Rosa med de fyra barnen fick lämna den stora bostaden med många rum och fina möbler och flytta in i en enrumslägenhet med sovalkov på tredje våningen i Ekebyhuset. De möbler som inte fick plats, magasinerades på olika ställen. En del möbler auktionerades senare bort. Man förstår att detta var en fruktansvärd händelse för den 12-årige Göran. Att först mista sin pappa, som han hade så mycket gemensamt med, och sedan flytta från prästgården. Efter ett par år fick familjen en trerumslägenhet i nybyggda Västergården och kunde ta dit de möbler som var magasinerade.

Redan 1950, när Göran var 13 år, var det ytterst nära att han gjort sin litterära debut. Göran, Stig och jag gick då i Samrealskolan och planerade för fullt att ge ut skolans första skoltidning. Vi satt och fantiserade och såg framför oss hur lärarna skulle imponeras av att vi, just vi, skulle ge ut en skoltidning, minns Göte. Intervjuer med lärare och elever och en del historier skulle fylla skoltidningen.

– Vi hade ingen förebild, men var fast beslutsamma att bli pionjärer. Men det stannade vid en dröm. Skoltidningen kom aldrig ut. Det dröjde tills Göran blev

21 år, innan han fick publicera sitt första litterära verk, *Inringning* (dikter).

Göran började studera på Fjellstedtska skolan i Uppsala efter realexamen. Nyfiken som han var gjorde han många resor till den grekiska övärlden, som han älskade, och levde där ett mycket spartanskt liv. Han besökte alltid vårt hem, när han kom tillbaka till Sunne och berättade med inlevelse om dråpliga episoder. En gång berättade han, hur besviken han blev, när hans flickvän hade gjort slut. Han hade nämligen köpt en paraply åt henne på resan, men eftersom det nu var slut sa han till henne "att nu var du allt dum annars har du fått en paraply". Det var en stor sak för honom att han hade haft råd att köpa en present. Han gav sin mamma paraplyn istället.

Göran hade alltid ont om pengar. En gång, när vår pappa sade till honom att han skulle skaffa sig ett riktigt arbete först och skriva på fritiden, svarade Göran:

– Nej farbror Karl, då är det ju ingen spänning, nu vet jag ju inte, om jag har till mat i morgon. Inte kunde väl vår pappa då tro att Göran skulle bli en känd författare.

Utan pengar var det naturligt att lifta. En gång liftade han till Oslo med endast ett par kronor i fickan, men han klarade sig ändå tack vare sitt charmiga sätt. Han träffade en familj som gav honom både mat och husrum.

– På mitt bröllop i Eskilstuna lärde han känna mina svärföräldrar och skojade om att nu kan jag sova över hos dem. Av samma anledning kom han apropå till oss i Västerås på väg till Stockholm. Den gången var det synd om Göran; han hade kärleksbekymmer.

Efter debutboken *Inringning* följde flera romaner och diktsamlingar. En del av dessa tyckte jag inte var så lätta att ta till mig, varför jag sa till Göran:

– Du kan väl skriva böcker som inte är så svåra. En vacker dag 1976 dimper det ner ett paket i min brevlåda. Jag öppnar paketet och får se boken *Prästungen* med dedikationen "Här är väl inget svårt? Frid Göran".

Det kanske inte alltid är så lätt att vara kändis. Berit satt intill Göran på en litterär afton på hotell Selma Lagerlöf. Många sunnebor kom och hälsade och pratade med honom. Göran gladde sig åt uppmärksamheten, men sa efteråt att han hade glömt många av personernas namn. Berit skulle till Koster på skolresa i maj 1999 med sin klass. Tidigare hade hon pratat med Göran att han skulle besöka dem en kväll och berätta om boken *Prästungen*, som eleverna hade läst i skolan. När hon ringer Göran veckan innan, får hon inget svar. Han återkom dock någon dag senare och sa att han hade fått en stroke så han kunde tyvärr inte komma och träffa eleverna. Hon fick inte berätta om sjukdomen för någon, han var rädd att hans mamma skulle få reda på det.

Syskonen Tunström samlade kring mamma Rosa.
Fr. v: Göran, Margareta, Staffan och Andreas.

Mamman hade haft nog ändå, då Staffan tidigare hade avlidit. Göran inviterade Berit på middag, för han älskade att laga mat. Detta blev en av de trevligaste stunder hon upplevt tillsammans med Göran.

På sensommaren samma år medverkade han i en litterär afton på Gårdsjö herrgård. Rummen var fyllda till sista plats. Göran berättade på sitt vanliga humoristiska sätt och stämningen var hög. Vi hade en trevlig pratstund efteråt och tog en del kort som minne av besöket.

I slutet av november samtalade vi i telefonen och han berättade skrattande den dråpliga historien om hur han fick betalt för sitt framträdande i Gårdsjö. Det dröjde flera månader, men till slut dök det upp en dam på Koster med ett par kassar fulla med hälsokostpreparat. Oh, vad roligt det var att höra Görans kryddade berättelse. Det blev det sista samtalet med Göran som dog den 5 februari 2000 i Stockholm. Vi var några gamla kamrater från Sunne samt en representant från kommunen, som tillsammans med många kända personer deltog i begravningen i Maria Magdalena kyrka. Det var en stämningsfull akt med mycket sång och musik i den fullsatta kyrkan. Talen hölls efteråt i församlingshemmet på de anhörigas önskan.

– Det blev ett fint minne av Göran, som vi bevarar i våra hjärtan, säger Göte och Berit.

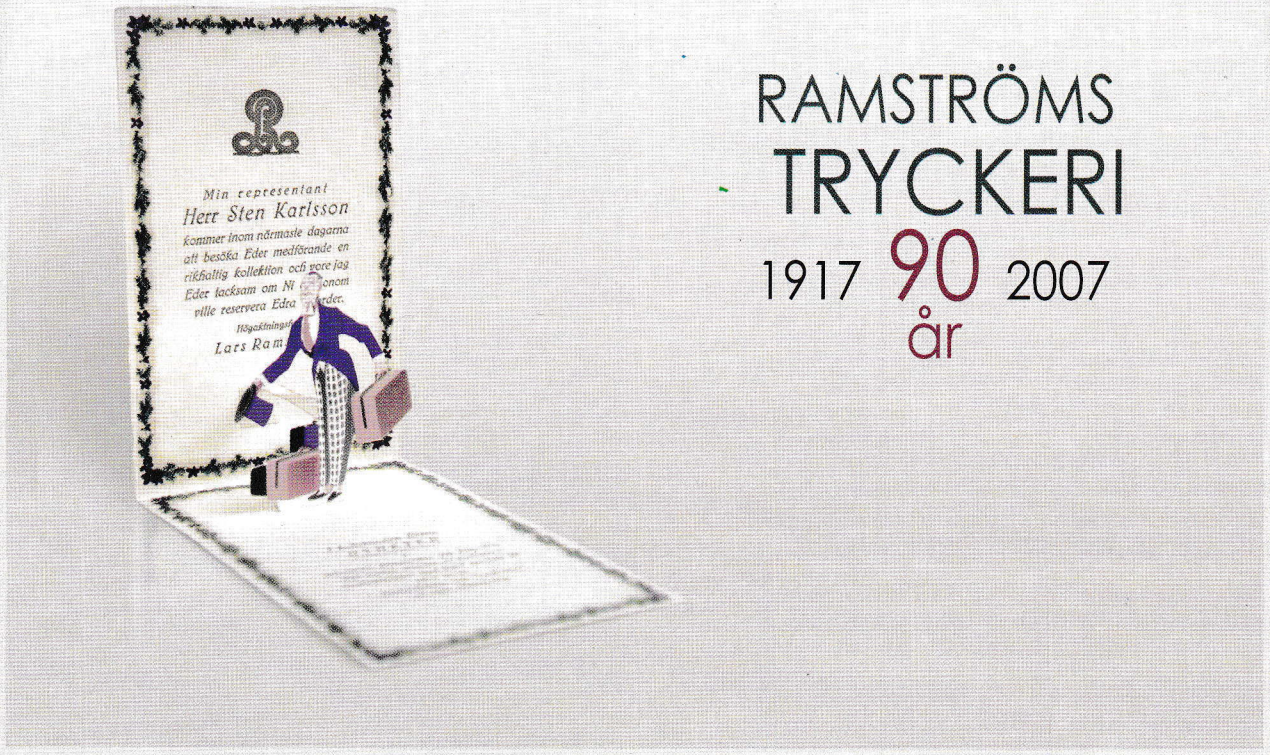

3D à la 1920-talet. Visitkort som skickades till tänkbara kunder inför besöket. Foto: Katrin Moström.

Lars Ramströms far Johan Andersson föddes 1863 i Tisselskog, Dalsland. Johan blev under utbildningen till folkskollärare anmodad att byta efternamn, eftersom det var flera som hette Andersson. Han tog då namnet Ramström. Namnet tog han efter dalgången Ramdalen som ligger i trakten av sjön Råvarpen. Johan gifte sig år 1889 med Betty Kalin, de fick fem barn. Signe f. 1891, Hilmer f. 1893, Lars f. 1895, Anders f. 1899 och George f. 1905. Betty avled 1918 endast 56 år gammal.

Familjen flyttar till Sunne

Som färdigutbildad folkskolärare flyttade Johan med familj till Sunne år 1889. Först till Annefors skola och senare till Gårdsjö skola, Sunne. I Gårdsjö föddes Lars år 1895. Johan ambulerade mellan skolorna i Gårdsjö och Askersby. På den tiden gick skolbarnen endast ett halvår i taget i skolan. När Lars var två år gammal flyttade familjen Ramström till Norra Borgeby skola och där växte Lars upp. Han visade redan som tioåring att han hade näsa för affärer. Han gick till I. A. Ringbergs lanthandel i Gjutargården, där köpte han karameller. Under trappan upp till andra våningen i skolhuset hade han sin lilla affär, där sålde han karamellstrutar till barnen. På dörren stod det *Lars Ramströms Handel.* I tvättstugan vid skolhuset visade han scioptikonbilder för barnen i bygden. För detta tog han 2 öre i inträde. Så började hans första affärsverksamhet.

Första arbetsplatsen

När folkskolan var över och Lars var 14 år så började han som biträde hos August Lindbergs Bokhandel i Sunne. Där såldes böcker men Lars fick även uppgiften att ta hand om alla trycksaker och beställningar som affären gjorde. Lindberg var agent för ett tryckeri som låg på Leran. Detta gjorde att Lars blev mer och mer intresserad av trycksaker. I arbetsbetyget från Lindbergs Bokhandel stod att läsa:

Lars Ragnar Ramström, som varit anställd i vår affär inalles åtta år, därav tre år i bokhandeln och de senare fem åren i tryckeriet, har god hälsa, är absolut nykter, framåtsträvande, skötsam och nitisk i sitt arbete.

Han har tidtals rest för vårt tryckeri och därunder visat sig vara mycket god säljare. Har även någon tid förestått tryckeriet och hava vi därvid funnit honom äga goda anlag som arbetsledare.

Ramström är av aktad familj och är såväl han som hans anhöriga mycket ekonomiska och skötsamma människor.

Detta är oss ett verkligt nöje att på begäran intyga.

Sunne den 14 april 1917
för Aug. Lindberg & Co
Aug. Lindberg.

Sverige på randen till revolution

I tidningarnas trycksvärta står med stora rubriker *Till kamraterna i vapenrocken, Utlys storstrejk, Västervik i uppror, Bly istället för bröd.*

Inget år har varit så tumultart i Sverige som 1917. Året inleddes med att socialdemokratin splittrades i februari. En månad senare avgår högerregeringen *"Hungersköld"* och i april restes upprorets fana runt om i Sverige. En representant för överklassen, greve Hugo Hamilton, skrev oroligt i sin dagbok den 22 april 1917: *Att man har en känsla av att en explosion kan inträffa när som helst.* I dessa tider blev Lars Ramström delägare i ett tryckeri. En boktryckare i Mjölby annonserade efter en kompanjon, som kunde sätta in kapital för att tryckeriet skulle kunna utvecklas och detta nappade Lars på.

Lars Ramström 1920. Motorcykeln med sidovagn ökade möjligheterna att nå ut till allt fler kunder inom ett större område.

Bolagskontrakt skrivs i Sunne och Mjölby

Undertecknad, som fr.o.m. den 1 aug. 1917 ämnar i Mjölby driva tryckerirörelse, sluta härmed ett på solidariskt ansvar grundat handelsbolag på följande villkor. Avtalet var på åtta punkter och skulle bedrivas under namnet Firma Olsson & Ramström. Kontraktet upprättades i två exemplar och undertecknades i Sunne och Mjölby den 6 juli 1917.

Kompanjonskapet i Mjölby blev ej långvarigt och Lars Ramström återvänder till Sunne. Trots att han bara var 22 år så hade han förstånd att vända sig till landsfiskalen för att få en förlagsinteckning i boktryckeriet och på så vis säkerställde han sig om att få tillbaka de pengar han hade investerat i rörelsen. Med Lars följde Einar Eklund från Mjölby och kom därmed att bli den som var först anställd på Ramströms i Sunne. Även Einars son Gunnar kom att tillbringa hela sitt yrkesliv inom företaget.

Under vistelsen i Mjölby blev Lars också bekant med pappersgrossisten Einar Enegren. De skriver kontrakt om att Lars skall bli Enegrens representant i Värmland. Lönen skulle utgå i provision och var olika för olika artiklar. Påsar såväl som specerier som cigarr- och hattpåsar 8 %, omslagspapper 8 %, vykort 15 %, d:o ljustryck 10 %, blyertspennor 10 % å papeterier m. m. som prov finnes med och med villkor att priserna däråa finnes utsatta hålles 12 %, å andra varor som inte fanns med i prov. Skulle årsomsättningen överstiga 50 000 kr skulle det utgå 3 % extra bonus till Lars Ramström. Första tiden åkte han häst och vagn. År 1919 inköptes en Harley Davidson med sidovagn. Samma år mötte Lars sin blivande fru Stina och som härstammade från Stockholm. De gifte sig 1920. Broder Hilmer är vigselförättare. De bosatte sig i Odhelius hus på Leran.

Fortsätter i Sunne

Först anställs personal, och rörelsen fanns nu i ett mindre hus bakom Privathotellet, men flyttades så småningom

Sunne och Mjölby den 6 juli 1917

Lars R. Ramström Olsson

Nu grållan är slängd på hyllan ett slag
och tryckpressarna vilar sig dag efter dag
när känslans flod, mäktig som Volga
förenar vännerna Lars och Olga

till större lokaler i Nilssons hus, numera Handelsbankens hus. Familjen Ramström skaffade bostad i huset intill, där dottern Brita föds. Nästa flytt gick till Handelsföreningens hus vid Järnvägsgatan (idag Kvarngatans Tobak) där det fanns bättre lokaler och en stor bostad. Fru Stina skötte bokföringen och Lars skötte rörelsen. Han antecknar noga varje månad inkomster och utgifter i en liten almanacka med guldkanter som han alltid bar med sig. År 1923 kan man se att nettot var 5 157 kr och 95 öre. Omsättningen var 14 659 kr och 70 öre. Löneuppgifter per dag uppgives vara mellan 5 till 7 kr och 50 öre per person och anställd. Man arbetade alla dagar utom söndagar. Allt antecknades i den lilla röda dagboken, nya kunders adresser och vad de ville ha, varifrån han köpte in material finns också prydligt antecknat. Det sägs att Lars till och med hade ett anteckningsblock vid sängen, när han vaknade skrev han ned sådan han kom på och somnade sedan om.

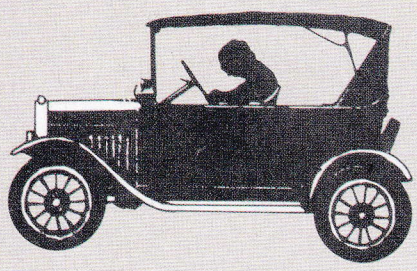

År 1923 köpte Lars Ramström sin första bil, en T-Ford, öppen med sufflett och två växlar framåt. Tre år senare blir Fru Stina sjuk och avled hastigt. Lars blir ensam med dottern Brita 3 år. Något år senare träffar han, Olga Larsson och gifte sig med henne år 1927. Grossiströrelsen startades och man behövde därmed större utrymmen, man flyttade nu till Haga till ett hus med plats för både tryckpressar och boende. Efter några magra år lyckades Lars Ramström förvärva fastigheten och trots 20-talets dåliga ekonomiska klimat, började det se ljusare ut för hans verksamhet.

Sunne-Bygden

År 1925 startade Lars Ramström tidningen Sunne-Bygden. En av delägarna var Selma Lagerlöf. Under sex år står han som ansvarig utgivare för tidningen. År 1931 avgår han och efter honom kommer tre ersättare och år 1941 blir Sunne-Bygden kvar som en huvuddel i sin efterföljare Fryksdals-Bygden.

Dåtidens sättmaskin

Ansträngningarna för att lyckas ge ut en tidning var många, och sådana man inte tänker på idag. Det var sannerligen inte bara att sätta sig och skriva. Tryckeriet startade klockan sju på morgonen. Det tog två timmar att med ett primuskök värma upp blyet till dåtidens sättmaskin.

Så småningom fick man möjlighet att smälta blyet med elektricitet. Det var en stor förbättring, man fick gå upp klockan fem på morgonen och slå på strömmen, till dess att man fick råd att köpa ett tidur som slog på strömmen.

SUNNE-BYGDEN

Tidning för Sunne, Gräsmarks, Östra och Västra Ämterviks samt Lysviks socknar

No: 51 | REDAKTÖR: E. BERTH. LUNDQUIST | Fredagen den 24 December. Tidningen utkommer varje fredag. | ANSVARIG UTGIVARE: LARS RAMSTRÖM | 1926

Allmänna Sparbanken i Värmland

Insättarnas egen bank

Algot Renström

Landsfiskalen C. Lindh Sunne

Massage

Signe Dahlgren

Distriktsbarnmorska Amanda Holmb...

BARKSLAN

köpes för prompt och senare leverans

EMIL BJÖRKLUND SUNNE

RIKST. 32 RIKST. 32

Wermlands Enskilda Bank

köper och säljer utländska checker och sedlar.

Verkställer brevledes eller telegrafiskt remissor till in- och utlandet.

TRÄVAROR

Sundsviks Såg- och Hyvleri

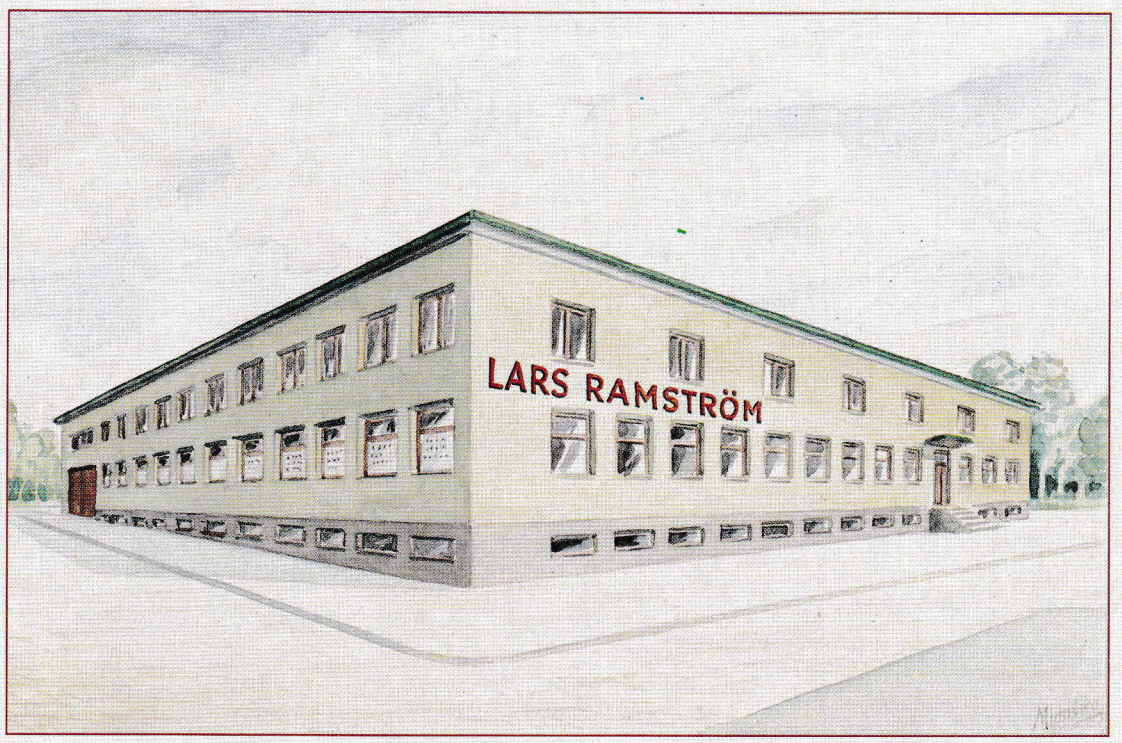

Lars Ramströms nybygda fastighet på Nytorgsgatan. Akvarell av Minnberg.

Tryckningen av tidningen krävde planering. Begränsningarna var många jämfört med dagens datorstödda teknik. Annonser och text blev till tunga pjäser när de gjordes i bly. Arbetet var tungt. En sådan sak som bilder var absolut ingen självklarhet.

Sonen Ragnar föds 1930. I almanacka för tryckeriets omsättning står 33 439 kr och nettot var 13 766 kr och 56 öre.

Modern pappersindustri

I Sunne-Bygden den 27 okt. 1939 kunde man läsa om grosshandlare Lars Ramströms fastighet på Nytorgsgatan som varit färdigbyggd redan 1937, att den redan efter två år behövde en tillbyggnad längs med Bryggerigatan. Firmans framgångsrika utveckling hade nödvändiggjort ett utbyggande av de nuvarande lokaliteterna. Huset var nu i tre våningar, varav en bottenvåning, där påsfabrikation ombesörjdes av en kanistermaskin av modernaste typ. I samma våning träffade man också på anilintryckavdelningen, som hade två tryckmaskiner. Man tillverkade nu julpapper med eget tryck. Övriga produkter som kom att produceras i denna avdelning var omslagspapper med firmatryck, gummerade remsor samt hyllpapper. I första våningen fanns tryckeri- och sätteriavdelningen som hade fått extra stort utrymme för två nya automatpressar och en modern snabbskärmaskin utöver den redan befintlig maskinparken. Andra våningen disponeras som bokbinderi, lagerlokal samt grossistavdelning. Antalet anställda uppgick nu till ca. 60 personer och man hade filial i Karlstad. I almanackan har Lars Ramström skrivit in omsättningen för år 1938 med 68 911 kr och 8 öre och nettot var på 34 435 kr och 66 öre. Han har nu under åren 1923-1938 bokfört omsättning och netto för tryckeriet i samma lilla bok.

Hemlig order

Under andra världskriget störtade i Sverige sju robotar från den tyska raketbasen i Peenemünde. Sveriges Överbefälhavare utfärdar order till alla militära chefer i händelse av angrepp, där det heter: *Varje meddelande om att motståndet skall uppges är falskt.* Tyskt jaktflyg sköt ner de svenska DC 3:orna Gladan och Gripen. Sverige är nära att dras med i kriget. Lars Ramström fick den 24 november 1943 ett hemligstämplad brev från försvarsmakten. Där står anvisat hur han skall gå till väga när han skall förstöra tryckeriet i händelse av invation. Allt måste ske inom loppet av några timmar. Om Sverige skulle bli angripet av fiender måste allt förstöras eller göras obrukbart. Han får inte visa brevet för någon. Som tur var slapp han utföra

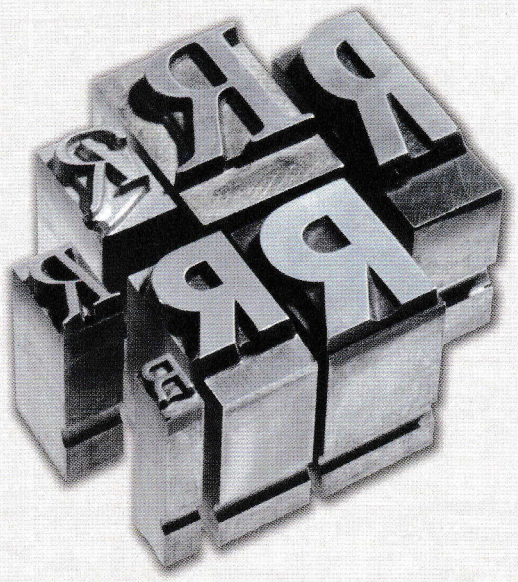

Överbefälhavarens order. Lars Ramström får i stället sälja mörkläggningspapper.

August Envalls affärer

Lars Ramström berättar: "August Envall skrev ett brev. Ett hugskott kallade han det själv och snart nog knackade han på hos mig och erbjöd sina tjänster. Han var inte ung längre, men han var erfaren. Han hade en verserad försäljarcharm och han växlade sina olika glasögon på ett sätt som gjorde den mest motsträvige inköpare pur nyfiken. Han lämnade Sunne som den nye representanten för firma Lars Ramström. Hans försäljningar var imponerande och medförde att företagets kapacitet fick utökas både personellt och maskinellt.

Från norr till söder gick hans resor och order och uppdrag kom regelbundet. Det hela flöt på tills en dag, då vi saknade hans välfyllda och välkända brev. Vi fick vänta mer än en vecka och inget ord hördes, varpå vi började söka efter mannen på det hotell där han senast hade setts i Borås. Trots våra efterlysningar hördes inget och vi började bli allvarligt oroade här i Sunne. Då kom en dag August Envall i egen hög person, lite stött över uppmärksamheten på hotellet från vår sida. Han kom utan portfölj och i handen hade han det tunnaste orderkuvert, som jag sett – men vilken order – den skulle ge oss arbete för en mycket lång tid. En kostnadskalkyl netto å 1 051 000 block till Algot Johansson Aktiebolag och till ett pris av 24 123 kr och 38 öre.

Det var mycket att fundera över och Envall försvann på nytt några dagar. När han kom tillbaka hade han fördubblat sin redan tidigare stora order. Sju järnvägsvagnar små röda anteckningsblock med texten *Algots* skulle skakas fram och levereras till Borås inom loppet av ett år. Hos sin gamle bekanting, direktör Algot Johansson i Borås, hade Envall fått kännedom om storordern och då han förstod att Ramströms hade en chans släppte han inte kontakten. Algot Johansson var emellertid en strängt upptagen man, som endast ville ägna sina lediga stunder under dygnet att prata reklam med sin gamle vän. Därför gällde det för Envall att vid dessa tillfällen alltid befinna sig på plats och vara beredd. Inte kunde han då vara på hotellet och prata i telefon med firman i Sunne".

Skifte

Vid Olgas bortgång 1955, ärvde sonen Ragnar anelintryckeriet [1], han drev detta framdeles under namnet Ragnar Ramströms Pappersindustri. Rörelsen bedrev han i gamla bryggeriet som han inköpt. År 1967 var dessa lokaler för små och flyttlasset drog vidare till Bråruds industriområde. Där var Ragnar den förste som byggde på industriområdet. Firma Lars Ramström var dock kvar nere på Nytorgsgatan och utvecklades framåt i takt med den tekniska utvecklingen på området. Från slutet av 1950-talet och fram till mitten av 1970-talet ägdes tryckeriet av Ragnar Ramström, Berndt Hagelin och Nils Jansson. Lars själv ägnade sig under den tiden mestadels åt grossistverksamheten. År 1976 flyttar även tryckeriet till Bråtudsområdet i samma fastighet som Ragnar Ramströms Pappersindustri.

I Fryksdals-Bygden den 3 mars år 1983 kan man läsa att Direktör Lars Ramström Sunne har avlidit i sitt 88:e levnadsår. Lars som börjat sin affärsbana med att sälja karamellstrutar var nu borta.

Ramströms Tryckeri idag

Ramströms Tryckeri ombildades år 1992 av bröderna Olle och Johan Ramström, Lars Ramströms sonsöner. Utöver Olle och Johan har tryckeriet tre anställda. I det nutida tryckeriet produceras trycksaker med offset- och digitaltryck. Den digitala tryckmetoden är lämpad för tryck i små upplagor, sättning med bly och användandet av klichéer är numer ett minne blott.

Från idé till trycksak

Vid den första kontakten med Ramströms Tryckeri får kunderna rådgivning vad gäller pappersval, grafisk utformning och efterbehandling. Pappersvalet har stor betydelse om beställaren tänker skicka ut trycksaken med post. Även upplagans storlek fastställs vid detta tillfälle.

Sedan hamnar beställningen på reproavdelningen. Repron är den första länken i kedjan som till slut skall leda till en färdig trycksak. Här hamnar färdiga digitala

Fr. v: Anders Sjögren, Johan Ramström, Olle Ramström, Björn Kanth och Mattias Blomqvist.
Foto: Kjell Sundström

original som lämnats in av någon reklambyrå med e-post. Eller utkast som gjorts på ett vanligt papper och som sedan sätts ihop i datorn till ett tryckbart original.

Därefter är det dags att framställa tryckplåten, (offsetplåten). Materialet som kommer från repron finns nu i en dator kopplad till en CTP [2], på denna maskin "skrivs" offsetplåtarna ut, en plåt för varje tryckfärg. När detta är klart skickas tryckplåtarna vidare in till tryckeriet.

På detta stadium har man redan bestämt i vilken av de tre pressarna som tryckningen skall ske. Plåtarna monteras på tryckvalsarna i pressen, en i varje färgverk, därefter finjusteras plåtarna så att trycket ser ut som det är tänkt. Sedan tar själva tryckningen vid.

När själva tryckningen är klar tar efterbehandlingen vid. Detta innebär i korthet att pappret renskärs, foldrar viks, häften eller tidningar viks och häftas ihop. Därefter skickas den färdiga trycksaken slutligen ut till kunden.

Som kuriosa kan nämnas att till detta nummer av Sunne-Bygda gjordes 4 färgplåtar till omslaget, 18 plåtar till den del av inlagan som trycktes i svart och 12 färgplåtar till denna artikel om Ramströms Tryckeri. Inalles hela 34 offsetplåtar!

Om Lars Ramström kunde se sina barnbarn och deras anställda idag skulle han le i sin himmel.

Om papper

En vändpunkt i Sveriges ekonomiska utveckling inträffade 1873. Då lyckades nämligen ingenjören Carl Daniel Ekman på Bervik i Hälsingland att framställa kemisk pappersmassa enligt sulfitcellulosametoden. Denna upptäkt gav upphov till en världsindustri. Tillverkning av papper och pappersmassa tillhör än idag den främsta hörnpelaren inom svensk exportindustri.

Marie Söhrman och Kjell Sundström

Källor:
Personalen på Firma Lars Ramström: *Sagan om en strut,* 1956.
Lars Ramström, *Från skrubb till koncern*, 1982.
Släktkrönika *Ramströmska säkten,* uå.
Efterlämnade dokument och fotografier.
Ragnar och Olle Ramström.

[1] Anelintryck kallas numer *Flexografitryck.*
[2] CTP: Computer To Plate
Försvenskat; *Från datorn till tryckplåten.*

Stensjön. Där Öst (t.v) och Där Väst 1962. Åkrarna skogsplanterade.

Skogslivet på 40-talet

Året var 1941 och som knappt 16-åring kom jag stapplande under en blytung ryggsäck mot baracken i skogsbyn Stensjön. Billerudsbolaget hade välsignat mig med skogshuggning och förvisat mig till denna isolerade plats, miltals in i ödemarken.

Tidigt på morgonen hade jag flåsande hängt med mina härdade kamrater över Finnfallshöjda och framkomna till hygget hade vi vrängt av oss packningen och greppat såg och yxa. I ungdomligt enfald hade jag fantiserat om hur tjocka sedelbuntar skulle framavlas ur verktygens stålblanka egg genom min energiska medverkan -verkligheten var annorlunda.

Solen stekte obarmhärtigt, kamraternas träd dråsade omkull innan jag ens fått timmersvansen till roten. Jag sågade, kvistade och barkade i mitt anletes svett. Granen savade och händerna klibbade fast vid verktygen, skinnflåddes och sved och jag var ohyggligt törstig.

– Finns dä ingen som har vatten mä sej? Väste jag fram på matrasten. Det blev alldeles tyst och alla stirrade häpet på mig, som om jag frågat efter trestjärnig konjak och de var ense:

– Vatten? Nä, int drar en vatten mä sej te hogginga. Dä blir en bar matt å vesen av! Det var hårdingar jag kommit i lag med! Underligt nog, när jag senare i veckan tog med mig en flaska vatten var det de andra som drack ur det mesta! Svettig, törstig och utsliten vacklade jag i kvällningen in i baracken. Ett nybygge som var rena lyxsviten. Torkrum, skafferi, två spisar och dubbla osande karbidlampor. Bolaget hade verkligen kostat på oss! Jag installerade mig och en hink kallkällvatten ut- och invändigt gav mig nya krafter.

Plötsligt bullrade det på trappan och dörröppningen fylldes av ett kämpastort skogstroll! Ja, det var min första tanke. Kolsvart hår under en stor slokhatt, svarta, buskiga ögonbryn , ett väderbitet, grovhugget ansikte med höga kindknotor och en väldig mustasch hängande som ett cykelstyre under den kraftiga näsan. Och sen ögonen! Blänkte som glödande kol med en mörk, mystisk glans långt därinne. Ögon som fylldes med värme när de infångade min spensliga gestalt, det bistra ansiktet sprack i ett vänligt leende:

– Aha, vi har fått en guttong i huse, skrattade jätten godmodigt och min hudflängda hand försvann i en väldig näve. Jag skakade hand med Knut P. Skansen! Det var inget troll, men norrman var han, en kraftkarl och en färgstark personlighet. Kommen från norska finnmarken där han bildat familj med hustrun Hilda. 1901 hade de flyttat till torpet Kompoberga vid Avundsåssjön på svensksidan. 1919 hade de tolv barn och allt svårare med försörjningen Drog iväg söderut till

ett torp i Persby i Sunne. En 20-milavandring med tre kor, häst och bohaget och barnen lastade på flakvagnen. Ingen lustpromenad precis!

Denna sjuttioåring blev min läromästare. Lärde mig allt praktiskt, som att gillra upp en kastvedsmeter med minsta möjliga vedåtgång eller skärpa verktygen vilket var en svår konst. Han väckte mitt intresse för skogens innersta väsen, mystiken och trolskheten. Han hade lockats av älvornas förföriska dans i ljusa sommarnätter, skogsrån hade hållit honom vaken i kolarkojan och skogsnissarna skyfflat stybb när milan slagit. Jag trodde honom! De tre kvarvarande torpen var fortfarande bebodda. Enda förbindelsen var en smal, backig kärrväg norrut mot Humsjön och affären i Knaggen i Mangskog. Vid torr väderlek och om man hade tur kunde det gå att nå Stensjön med bil. Andra förbindelser var en gångstig (Sätervägen) mot Hensgård och Kyrkvägen över Finnfallet mot Västansjö.

Där Väst huserade Karl Larsson med hustru och dotter. Karl var infödd och den som mest förknippades med Stensjön. Som "Karl i Stetjarne" hade han blivit ett begrepp. Lättsam och med glimten i ögat. Trots att han slet och arbetade fanns det något bohemartat hos honom. Hans timmerlass tillhörde väl inte de största men han gjorde rätt för sig. En kväll besökte jag Karl, som tog igen sig på sofflocket. På skoj ställde jag hans väckarklocka på ringning halvfyra. Det skulle jag inte gjort. Klockan fyra nästa morgon stormade Karl storskrattande in i baracken:

– Helskock, nu tog jag er allt på sänga. Ska ne int mä te hogginga?

Där Upp, grannhuset, där var Alfred Eriksson med familj nyinflyttad. Han var kommen från Bäckalund och var oftast ute på sågverken som sågställare. Körde timmer vintertid och sönerna högg. Där Öst bodde Ola Norén med hustrun Hulda. Han var född i Tonerudssätter, ett nedlagt torp i närheten. Avtalet i torparrendet innebar att arrendatorn var skyldig att utföra huggning eller körning åt bolaget vilket i sin tur garanterade dem arbete året runt. Detta var nog en av orsakerna till att man fick folk att bosätta sig i väglös vildmark. Under 30-talets depression ansågs Stensjön som ett riktigt "smörhål", som det uttryckets. Där hade man arbete även om betalningen var usel.

Vi var en fem – sex huggare i baracken och hade så god plats att vi bara använde våningssängarnas underslafar. Jag minns John Tillman från Borgeby, en vänlig man med glimten i ögat. Intresserad av kortspel liksom rottnerosingen Johan Halvorsson. De spelade mig ren på pengar under veckan och lät mig vinna tillbaks allt på fredagskvällen, detta för att jag inte skulle misströsta. Min storebror Gustav, som förutom huggningen var bolagets avmätare, deltog inte i spelet. Han fördrev kvällarna med att hämta mjölken Där Upp, vilket medförde att han blev bekant med dottern i huset. Mjölkhämtningen tog allt längre tid och de blev så småningom ett par. Då hon stått för hushållet tvingades fadern skaffa hushållerska så byns befolkningsmängd föreblev oförändrad. Skansen var poetisk, skrev dikter och läste upp. Jag minns några rader: *Å damer mä shinglat hår, de utav grana silkesstrumpor får!*

Han hade ofta hunden Björn liggande under bordet vilken grinigt nafsade oss i fötterna när vi kom för nära. En älghund med vilken Skansen var privilegierad att deltaga i bolagsherrarnas älgjakt. Björn mutades med kaffe och grädde på fat för att göra sitt bästa. Skansen hade också särskilda matvanor. Han frossade på den bästa maten i början på veckan och levde på torra brödskalkar och fläsksvålar sista kvällen. Han förklarade vår undran med följande:

– Ne förstår gutter, jag är så pass gammel att jag inte vet om jag lever hela veckan ut å då vill en inte dö ifrå en massa god mat!

Axel Nordensson högg åt bolaget och hade timrat upp en koja vid Norra Aplungen. En personlighet, rallare, äventyrare och storjägare med tordönsröst och slokhatten på svaj. En man som utnyttjade ensamheten till att decimera tjäderbeståndet på bolagsskogen. På höstkanten flyttade han till barackens bekvämligheter och förgyllde vår samvaro med sin pratglada närvaro. Han högg kastved och missade aldrig att stolt visa upp skogvaktarns kommentar på ett avlöningsbesked: Bra hugget! Det stämde. Hans dagsproduktion uppgick till två gedigna meter.

Nu smittades han av vårt manipulerande, högg tre meter, men fuskade ihop dem så illa att skogvaktarn grät när han mätte in dem. Det blev inget Bra hugget längre! Han var även biodlare och med jäst förädlades honungen till flytande konsistens. Något som förgyllde oss ungdomars lördagskvällar. Även om dess biverkan, en hastigt påkommen diarré, kunde få en förödande inverkan på uppblommande romanser. För att undvika fjärdingsmannens intresse etiketterade han den som Bidricka. Mina kamrater var erfarna huggare och att för en nybörjare hänga med i deras arbetstakt var dömt att misslyckas. Efter några år hade jag dock, efter många misslyckanden och hårda ord, någorlunda anpassat mig till kroppsslitet . Förtjänsten bestämdes efter antal löpfot man lyckades framavla.

En apteringsrapport maj 1943 för John Tillman visar på 223 fällda träd, 6 656 löpfot sulfitved, under 8 tum, à 1,209 öre/fot, gav 80,47 kr. 1209 lpf över 8 tum à 1,956 öre /fot, gav 28,01 kr. 256 lpf sulfatved under 8

Dambesök. Fr. v. Gun Johansson, Axel Nordensson, Anna Eriksson, Karl Eriksson, Maja Öster och John Tillman.

De sista bofasta vid Där Väst i Stensjön. Kyrkoherde Rydinge förrättar dop 1959 hos familjen Kuparinen.

tum à 1,070 öre/lpf gav 2,74 kr och 82 lpf à 1,956 öre gav 1,60 kr. Vidare gav 15 lump 0,54 kr och 17 försök 0,20 kr. Summa förtjänst 113,56 kr. Sedan kommer det som räddar förtjänsten: Procenten! Koj- och provianteringstillägg 11,4 % 13,51 kr. Svårighetstillägg 23,7 % 26, 91 kr. Kristillägg 34,4 % 44,45 kr. Summa 85,12 kr. Kristillägget minns jag inte varifrån det kom. Kunde det ha med den allmänna bristen på kläder, mat och verktyg att göra? Eller oroliga tider med massinkallelser? I alla fall hjälpte detta upp Johns månadsinkomst till 198,68 kr. Min förtjänst samma månad stannade på 156,79 kr.

Förtjänsten styrdes med svårighetsprocenten. Var det ont om huggare var man generös med tilläggen, vid överskott på arbetare försvann detsamma.

Timpenningen vid röjning och frösåning uppgick till 90 öre för vuxen person, för yngre 70 öre. Med min övertalningsförmåga lyckades jag övertyga skogvaktarn om orättvisan i systemet och blev räknad som vuxen.

Vid frösåning gick vi med några meters mellanrum på kalhygget och hackade upp rutor i vilka apteraren sådde ut dussinet gran- eller tallfrö i varje och trampade ner. Rena semestern i sommarvärmen jämfört med huggarslitet. Historierna flödade, skratt och gliringar. Vi till och med sov middag!

Kastvedshuggningen gav drygt två kr metern och min lärlingstid omfattade åtskilliga månader innan jag lärt mig gillringens svåra konst och enstaka dagar orkade med tre meter. Jag hade tydligen anlag för snart kunde jag uppvisa metrar som var mästerverk när det gällde dolda luftutrymmen.. Att kunna dra fördel av vedens ojämnheter och missformning och få metern att växa fortare var inte fusk utan yrkesknep. Kunde skogvaktarn slänga hatten genom vedmetern blev den underkänd! Av kolved slet jag ihop dussinet res/dag, första tiden. 70 öre/res gjorde mig inte förmögen.

Byn led kronisk brist på sällskapsvilliga damer, ett aber för oss ungkarlar. En plåga som förvärrades i veckoslutet när barackens familjefäder började frossa i den kommande helgens förlustelser. Det fanns ljuspunkter. Vintertid, när körare utifrån kamperade i baracken, hände det att systrar och döttrar till dem hälsade på. Då stod vi yngre på tå. Vi till och med rakade oss! De bodde Där Öst och hälsade på i baracken på kvällarna. Vi trängdes kring dem, fjäskade och skröt med deras behag och våra huggarförtjänster. Jodå, vi tilläts nådigt att följa dem till nattlogiet där de dygdigt tillät en kram varpå deras dörr obönhörligt föll igen efter dem. Länge, länge levde dessa kvällar kvar i våra minnen. Romantiken var oskyldig på den tiden!

Trots slitet, den usla betalningen och yrkets låga status fanns det fördelar. Naturupplevelserna: Att i ljusa sommarkvällar smyga ner bäcköringens lockbeten i lugna höljor medan solljusets kvällsskuggor hade lagt en tunn slöja över skogen hörde till livets höjdpunkter. En tjäder som med dånande vingslag höjde sig ur blåbärsriset i höstdiset, eller spelgalna orrars bubblande kakafoni när marssolen sakta höjde sig över rimfroststödda myrar är minnen man aldrig glömmer.

Min skogskarriär slutade efter nio år. När jag förstod att sedelbuntarna jag drömt om inte var avsedda för mig utan för aktieägarna, sålde jag verktygen och köpte en biljett till närmaste industri. Med den fåfänga förhoppningen att få det bättre!

Ragnar Magnusson

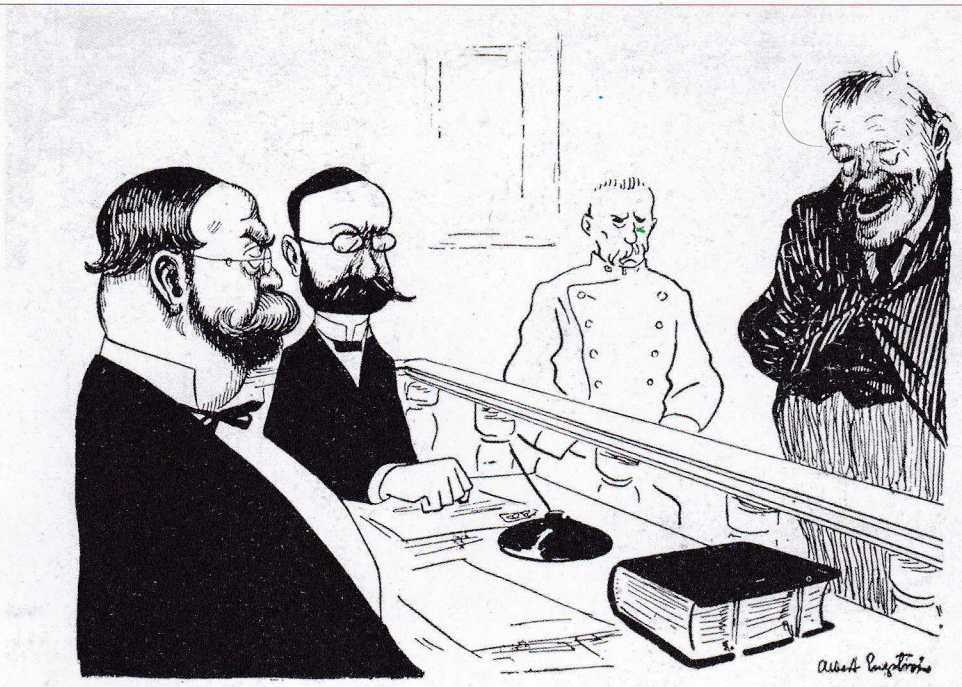

DOMAREN: — Det är nu sextonde gången ni står tilltalad för fylleri.
DEN ANKLAGADE: — Det är inte mitt fel, för dom kniper mej alltid, innan jag fått tid på mej att bli nykter.

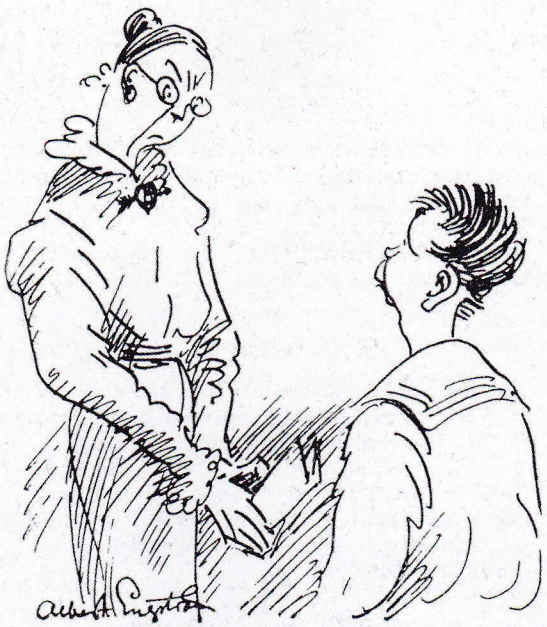

Guvernanten: — Nu ska vi börja med alfabetet. Första bokstaven är A.
Den sunt skeptiske lärjungen: — Hur kan fröken veta dä?

Ogifta madam Gustafsson från fattighuset skickade sin äldsta telning till skolan.
— Vad heter du, frågade lärarinnan.
— Johan.
— Har du inget mer namn?
— Nää.
— Heter du inte Gustafsson också?
— Nää, dä tror inte mamma.

Lill-Anna, Anna Eriksdotter Spetz

1868 26/11 – 1946 10/11

Från min egen barndom i början av 1940-talet kommer jag ihåg en liten spröd gumma som bodde ensam i ett rum i en bryggstuga på gården Per Ols i Karlsbol. Hon kallades Lill-Anna av folket, och hon var också liten och tunn och böjd av de många åren.

Jag minns väl att vi, några barn på väg hem från skolan någon gång kunde gå in till Anna och sjunga för henne. Det tyckte hon om, och då bjöd hon oss alltid på karameller. Jag som skriver dessa minnesrader är nu själv pensionär och när jag tänker tillbaka på dessa sångstunder hos Lill-Anna rannsakar jag mej själv. Var det karamellerna som lockade oss eller var det välviljan att glädja den snälla Lill-Anna?

Ja, hur det nu var med den saken kan nog diskuteras, men jag är glad att vi uppförde oss vänligt och visade stor respekt för denna lilla rara människa och det är det viktigaste av allt.

Vem var då Lill-Anna och var kom hon ifrån, vi tar husförhörsböckerna till hjälp och får följande fakta:

Koldragaren vid Löfstaholms Bruk
Erik Magnus Spetz — född 1834 3/12 Lysvik
död 1907 13/2

Gift 1866 den 2/2 med:
Britta Larsdotter — född 1835 22/6 Råda
(uppväxt i Rönningen, Arnstorp) död 1901 14/3
Som gifta var de bosatta Nol i Brôten, ett torpställe öst om Hällsjön.

De fick barnen:

Matilda	född 1866 6/3
Anna, *Lill-Anna*	född 1868 26/11
Lars	född 1871 1/5
Kristina	född 1874 12/6
Ida	född 1876 31/5
Emil	född 1878 28/6

Fadern Erik Magnus Spetz träffar vi på i husförhörsboken när han som ung och ogift tjänar som dräng på gården Smen i Östanbjörke, där han börjar sin tjänst den 31/ 10 1861 efter att därförut tjänat hos bonden Per Jonsson i Östanbjörke. Den 29/10 1862 tar han en ny drängtjänst, då på Rättargården i Östanbjörke, där han blev kvar till den 24/12 1865 då han blir i tjänst på gården Sygårn, Södra Gärdet. Där stannade han tills han gifte sig den 2/2 1866 och därmed kom att med egen familj bo i torpet Norra Brôten öst om Hällsjön.

Av de sex barnen som föddes i torpet Nol i Brôten vid Hällsjön kom fyra att nå vuxen ålder. Två barn hade ryckts bort blott någon månad gamla. Äldst av barnen var Matilda född 6/3 1866, hon gifte sig den 17/3 1891 med August Larsson , född 3/11 1866. De bodde som gifta i Östanbjörke hemman.

De fick barnen:

Hulda Maria	född 1888 23/10
Kristina Elisabeth	född 1891 15/12
August Emanuel	född 1893 11/9

Fadern till barnen August Larsson avled den 15/1 1895.

Änkan Matilda Spetz flyttar med de två yngre barnen till Bäck den 27/3 1908 och gifter om sig med änkemannen Nils Olsson Bäckström, född 9/8 1859. Han var änkeman sedan 27/3 1900. Familjen bodde på Fall i Bäck. Brodern Lars Spetz, född 1/5 1871 träffar vi på 1891 som dräng hos Axel Carlbäck i Karlsbol. Lars gifte sig 25/10 1895 med Karolina Persdotter, född 20/10 1862. Hon flyttade från Tomthult till Karlsbol vid giftet.

De fick barnen:

Axel Petrus	född 1895 27/6
Viktor Emanuel	född 1898 11/9
Anna Naemi	född 1902 28/9
Doris Elida Gustava	född 1905 7/5
Axel Bertil	född 1908 27/7

En kortare tid före 1900 bor familjen i Östanbjörke men flyttar den 2/5 1910 till Helgeby, Sunne. Brodern Emil, född 28/6 1878 var yngst i syskonskaran och bodde hemma i torpet Nol i Brôten med föräldrarna så länge de levde. Modern Britta avled 14/3 1901 och fadern Erik Magnus Spetz, avled 13/2 1907. Sonen Emil tycks ha träffat en kvinna nere i Kil och som han gifter sig 3/3 1908 och avflyttar själv till Kil 11/11 1910.

Anna Spets

Anna Spets, *Lill-Anna* född 26/11 1868 i torpet Nol i Brôten, Östanbjörke. Hon vistades i hemmet hos föräldrarna till den 3/11 1887 då hon vid 19 års ålder tar pigplats hos bonden Olof Olsson i Sätterstad, där hon stannar ett år. Flyttar 24/11 1888 till Karlsbol som piga hos bonden Olof Persson och hans hustru Brita Nilsdotter. Från den 6/10 1891 börjar Anna en ny tjänst i Tomthult hos bonden Nils Björk, där hon stannar till 24/10 1894 då hon anställs som piga hos bonden Per Olsson på gården Oljensan i Östanbjörke. Året därpå den 23/10 1895 har Anna flyttat som piga till granngården Ollarsson i Östanbjörke. Annas moder Britta Larsdotter avled 1901 och vi finner Anna som piga i granntorpet Norra Hällsjötorp, för tiden 1901-1902. Närheten till hennes barndomshem Nol i Brôten var säkert orsaken till att Anna valde pigplats i Norra Hällsjötorp vid tiden för moderns sjukdom och bortgång.

Tiden 1903-1904 finner vi Anna som piga på gården Smen i Östanbjörke hos bonden Erik Norbeck. Åren 1904-1913 har hon sin tjänst hos bonden Jan Nilsson i Karsbol på gården Per Ols. 1913-1914 tjänar Anna hos bonden Lars Magnus Mattsson i Gjutaregården. Från den 2/11 1914 finner vi Anna i tjänst på gården Sexman i Östanbjörke. Pigor och drängar vid denna tid stannade mera sällan längre än ett år på samma ställe, och Anna var knappast något undantag. Från den 15/11 1915 är hon tillbaka på gården När Mattsson i Gjutaregården, och 1916 tjänar hon i granngården När Pettran i Gjutargården.

Året 1917 finner vi Anna som hyresgäst i Bäck hos mejerskan Olga Hilma Viktoria Sjölin. Men Anna tycks ha tjänst hos snickaren Olof Olsson i Bäck där hon tycks ha stannat i många år framåt. Men från året 1934 finner vi Anna som boende på gården Per Ols i Karlsbol.

Den yngste sonen i brödraskaran på gården Per Ols

Per Edvard Jansson	född 1905 7/2

Gift 26/11 1938 med

Anna Matilda Larsson	född 1904 20/9,
i Hagvallen, Östanbjörke	

De tog över gården Per Ols och fick barnen

Inga-Lena	född 1939 5/12
Bertil	född 1948 27/7

Gården Per-Ors i Karsbol. Brygghuset i mitten av bilden. Där bodde Lill-Anna i senare delen av sitt liv. Foto Ulla-Britt Larsson.

Den nya husmodern på gården Per Ols, Anna Matilda Larsson kom från Hagvallen och vars moder var Kerstin Eriksdotter, född 21/6 1859 i Bäcktorp, Arnstorp, blev gift till Hagvallen. Kerstin Eriksdotter i Hagvallen var kusin med Lill-Anna, Anna Eriksson kom alltså till en släkting när hon på ålderns höst kom till gården Per Ols i Karlsbol. Lill-Anna bodde i ett rum i Bryggstugan på gården som jag inledningsvis nämnde. Säkert var hon gården behjälplig med allehanda sysslor så länge som krafterna stod henne bi. Anna Eriksdotter, *Lill-Anna* avled den 10/11 1946.

Olle Gustafsson

Olle Gustafsson och Verner Hultman bär ut möblerna till arrestlokalen. Foto: Lars Wennberg.

Sammanfattning över Tingsgårdens skador

Hussvamp

Hösten 2003 upptäcktes en vattenskada i lägenhetens toalett i Tingsgården. Samtidigt uppdagades att golvet i tingssalen var angripet av vad som senare kunde bekräftas vara hussvamp. En viss förvirring uppstod, eftersom man inte visste vad som skulle göras.

Evakuering

Under 2004 och 2005 skedde därför en hel del möten, förfrågningar på olika håll och ett ideellt arbete inleddes med att evakuera föremål på bottenvåningen samt att frilägga golv och väggar på vissa ställen. Sålunda flyttades den värdefulla Sundellska vapensamlingen till en säker plats och den stora boksamlingen härbärgerades genom biblioteksperonalens försorg till ett kommunarkiv. Övriga föremål flyttades till övervåningen och till uthusen.

Sanering

Hela året 2006 skedde rivningar av golv och vissa väggar i bottenplanet. Under februari månad fick föreningen arbetskraft från kommunens Arbetscentral. För övrigt anlitades frivilliga krafter så att samtliga golv nu är borttagna samt delar av en mellanvägg. Den norra skorstensmuren, där svampen fått sitt fäste, har delvis tagits bort och sanerats, varför hussvampen i dag bör vara eliminerad.

Användning

Nu står Tingsgården öde. Det har kommit fram flera förslag om husets användning, men inget verkar realistiskt. Kostnadsberäkningar ger vid handen att återställning och reparationer blir mycket dyra. Framtiden för det anrika tingshuset i dess unika miljö synes vara mycket oviss.

Lars Wennberg

Sunne Bild- och ljudarkiv under 2006

Siv Myrén har klickat fram intressant information i datorn. Hans Gullström och Yvonne Winberg tar ivrigt del av uppgifterna. Foto Lars Wennberg.

Tre kvinnor ...

Arbetet vid Sunne Hembygdsförenings bildarkiv har fortgått med oförminskad styrka under 2006. Siw Myrén har anvisats projektarbete på bildarkivet från Arbetsförmedlingen från början av året. Från den 1 juni har hon anställning i det s. k. Accessjobbet. Även Yvonne Winberg hade projektarbete fram till 1 juni då hon fick arbetet klassat som Plusjobb. Under ca tre sommarmånader hade Magdalena Jakberger en praktikperiod då hon registrerade bilder.

... och en man

Den 1 maj anställdes Hans Gullström, även han som Plusjobbare, hos hembygdsföreningen. Han övertog genast uppgiften som hembygdsföreningens kassör, men han har även andra uppgifter. Hans har mestadels bildarkivet som arbetsplats. Under hans ledning har nya telefoner, dator och bredband för Internet anskaffats till bildarkivet.

Ny skanner

En ny skanner har tagits i bruk, något som underlättar och snabbar på arbetet med inskanning. Den gamla skannern var defekt, vilket försenade arbetet väsentligt. Föreningen har dessutom inköpt en ny laserskrivare och en färgskrivare.

Nyare Sofie-program

Sofie-programmet har under året uppgraderats till den senaste versionen, Reflex 7.0.4, vilket har inneburit att Siw och Yvonne fått fortbilda sig. Projektledaren för Sofie-programmet, Lars Trygg från Västerbottens museum, gjorde en kort visit vid bildarkivet under senhösten.

I dag 32 500 bilder

I slutet av året hade totalt 32 500 bilder skannats in. Under året 2006 skannades ca 2 600 bilder in. Därtill har också 5 800 glasnegativ registrerats och som senare skall skannas in. Till största delen är det porträtt som tagits fram. Dessa kommer mestadels från Sven Foto-Karlssons samlingar. Här finns således en stor skatt, bestående av avporträtterade Sunnebor.

Fortfarande finns det kvar omkring 1 500 glasnegativ i det gamla arkivet. Dessutom ligger där i trälådor stora mängder mjuknegativ som ännu inte är behandlade. Så finns det också ett stort antal diapositiv som skall sorteras och registreras. Mycket arbete återstår således innan Sunne Hembygdsförenings rika bildarkiv är färdigregistrerat. Lyckligtvis finns resurser så att arbetet kan fortsätta under år 2007.

In i biblioteket?

Då kommunen ämnar etablera ett nytt bibliotek, har en skrivelse lämnats in till biblioteksgruppen, som planerar i frågan, med anhållan om att bildarkivet skall erbjudas arbetslokaler och arkiv där. I ett modernt bibliotek bör allmänheten ha tillgång till släktforskningsutrustning och då självfallet även ett bildarkiv, i synnerhet som Sunne förfogar över ett enormt porträttarkiv.

Eloge

Siw, Yvonne och Hans är värda en stor eloge för det nitiska, omsorgsfulla och noggranna arbete som de genomför vid hembygdsföreningens bildarkiv. Ett stort tack från ledningen!

Lars Wennberg

Den olycksalige fältväbeln från Ivarsbjörke

På 1600-talet med dess auktoritära troslära och betoning av "den sanna kyrkan" och "den rena läran" brukar benämnas "ortodoxins tidevarv". Detta återspeglas i den stränga rättsskipningen. Vid genomgång av domböckerna frapperas man av de många avkunnade dödsdomarna. Jag har valt att följa ett fall från mitten av 1600-talet. Vid höstinget 1643 ställde häradslänsmannen Nils Botolfsson i Svineberg inför rätta Lars Larsson, en sergeant under Lorentz Hanssons kompani och boendes i Ivarsbjörke.

Första resan

Lars Larsson hade inlåtit sig i otillåten förbindelse med sin kusin Marit Persdotter i Ivarsbjörke och fått barn med henne. Marit hade redan blivit tingförd och dömd medan Lars varit i Kronans tjänst i fiendeland. Lars erkände och beklagade att han begått detta brott av ungdoms oförstånd och köttslig svaghet. Rätten dömde Lars till döden enligt 3 Mos 18;6 som lyder: "Ingen ibland eder skall komma vid någon kvinna som är hans nära blodsförvant". Underrätten hänvisar till Högl. Kungl. Hovrätten som är förbehållen att bevilja nåd. Domar avkunnades före 1734 års lag med hänvisning till Guds Lag, alltså Moseböckerna.

Höstinget 1647 30/8 Andra resan

Ånyo ställdes Lars Larsson inför rätta, denna gång för att ha "trätt ifrån sin äkta säng" och inlåtit sig i olovlig beblandelse och lägersmål med sin legokona Gertrud Jönsdotter och avlat med henne barn i hordom. Beträffande horsbrott fanns tre olika grader: lönskaläge då båda kontrahenterna var ogifta, halvt hor då den ena parten var gift och dubbelt hor då båda parterna var gifta var och en på sitt håll. Både Lars och Gertrud erkände gärningen och bad i ödmjukhet om nåden och icke rätten.

Gertrud hade tidigare låtit sig mökränkas av en soldat Erik Persson från Kålsgården som ville gifta sig med henne men som drog till Preussen och blev där borta.

Lars och Gertrud erkände sin synd och dömdes att "döden dö" enligt Guds Lag 2 Mos 20;14 (Du skall icke begå äktenskapsbrott), 3: Mos 18;20 (Med din nästas hustru skall du icke beblanda dig) och 5 Mos 22;22 (Om en man ertappas med att ligga hos en annan mans äkta hustru, så skall båda dö. Du skall skaffa bort från Israel vad ont är) Om nåd hänvisas till Högl. Kungl. Hovrätten. Lars Larssons hustru, Dordi Caspersdotter, ber för honom att han må "njuta livet" och hon skall taga honom igen.

1649 26/1 Tredje resan

När Lars Larsson för tredje gången ställdes inför rätta av samma anledning som vid de två tidigare tillfällena kan vi sluta oss till dels att han blivit benådad men att han inte tagit varning av sina två tidigare dödsdomar. Föremålet för Lars' frestelse och fall denna gång var återigen hans kusin Marit Persdotter som igen gick havande med Lars' barn. Båda kontrahenterna bekände sin gärning och beklagade sitt fall och bad om nåd. Marit är fortfarande ogift men har under mellantiden bedrivit lägersmål med ogifte Olof Persson i Torsby. Häradsrätten dömde båda "från livet" efter Guds Lag i 3 Mos 18;6, 3 Mos 20;10 (Om någon begår äktenskapsbrott med en annan mans hustru, om han begår äktenskapsbrott med sin nästas hustru, så skola de straffas med döden, både mannen och kvinnan), 5 Mos 22;22. Nåden hänvisas till Kungl. Hovrätten där de skola hava att vänta någon benådning eller icke.

1649 26/1 Lars Larssons jord pantsatt

Lars Larssons jord värderad till 54 1/3 rd är pantsatt till superintendenten Mr Sven Benedicti. Arvingarna medges rätt till inlösen.

1649 13/9 Lars Larssons jord ej återlöst

Fasta för superintendenten Sven Benedicti på 1/8 i Ivarsbjörke. Den av Lars Larsson pantsatta jorden har ej återlösts. Det verkar som att dödsdomen mot Lars Larsson omvandlats till böter, kanske till Kyrkan.

1657 24/10 Fjärde resan

För fjärde gången stod Lars Larsson åtalad, denna gång titulerad fältväbel. Han hade tydligen blivit befordrad. Föremålet för Lars uppvaktning var en piga i Ransbytorp, Cecilia Olofsdotter, som nu gick med "kvickt" barn. Lars hade haft oturen och olyckan att besöka gården när husbondfolket var borta, och därmed blev frestelsen för stor. Han måste ha haft en ovanlig dragningskraft på unga kvinnor. Vid rättegången bads han före för sin fattiga och främmande hustrus skull och deras sex små äkta barn. Domstolen ansåg dock att Lars förverkat livet och bör det mista. Benämningen "främmande" hustru torde behöva en förklaring. Lars hade troligen fört med sin brud från något av sina krigståg utomlands.

Slutet

Vid avrättningen påpekades att Lars var skyldig Per Olofsson i Gjutaregården pengar, en skuld som Lars

hela tiden nekat till. Häradsdomaren Jöns i Backetorp skickades med bud till Per att infinna sig. Jöns kunde emellertid inte återfinna Per, dagen började lida mot sitt slut och avrättningen måste verkställas. Rätten avdömde att efterleverskan Dordi Caspersdotter och hennes barn skulle vara fria från anspråk på eventuell skuld. Kanske fältväbelns sista gåva till sin "främmande" hustru. Man kan lätt föreställa sig miljön på avrättningsplatsen med druckna och skränande folkmassor som kommit för att bevittna det makabra skådespelet.

Hur verkställdes då avrättningen? Två avrättningsmetoder användes vid tiden ifråga, vanligen halshuggning och hängning. Den senare ansågs vanhedrande och tillämpades huvudsakligen endast i tjuvnadsmål. Eftersom Lars Larsson var militär blev han säkerligen halshuggen. Cecilia Olofsdotter dömdes att slita ris utanför tingshusdörren.

Av Lars Larssons sex äkta barn har två kunnat lokaliseras, nämligen Casper Larsson som blev militär liksom sin far, och Lars Larsson. De utom äktenskapet födda fyra barnen har inte gått att identifiera. Med tanke på de många generationer som passerat under de dryga 350 år efter händelserna i mitten av 1600-talet torde åtskilliga gemene man av fryksdalingar genom någon eller några grenar vara ättlingar till den olycksalige fältväbeln från Ivarsbjörke.

Arne Linnarud

Fältväbel var i svenska armén före 1833 benämning på kompaniets äldste underofficer. Han var framförallt truppbefäl. Han var ansvarig för att underofficerarna och soldaterna skötte sin tjänst. Han skulle kunna leda exercisen och fungerade som kompanichefens adjutant och expeditionsunderofficer. Vid befälsreformen 1833-37 blev fältväblarna fanjunkare. Fältväbel är alltjämt en underofficersgrad i Finland, Tyskland, Schweiz och Vatikanstaten.

Källor:

Fryksdals härads domböcker 1635 – 1665.
Munktell. *Brott och straff i svensk rättsutveckling,* Uppsala 1943.
Wikipedia http://sv.wikipedia.org

Fotstudier, eller huru man kan sluta till en människas karaktär af hennes fötter.

Kroppsarbetaren.

Bruket af fötterna är mera utmärkande för karaktären än fötterna själfva. Naturligtvis angifver äfven fötternas form i någon mån karaktären. Tafatta personer veta icke, hvar de skola göra af sina fötter eller händer, under det att å andra sidan snobben mycket väl vet det.

Det är vanligen ett tecken till fåfänga, om en person, som befinner sig i hvila, har för vana att kasta fram en prydligt klädd fot. Den egenkäre och själfbelåtne stryker sakta sitt ben och beundrar sin fot, den han vrider och vänder, under det han belåtet betraktar den — allt fullkomligt omedvetet och på ett annat sätt än den fåfänge snobben. Denne tänker på det intryck han skall göra på andra, under det den förre är tillfredsställd med sig själf utan hänsyn för dem, som till äfventyrs kunna råka att betrakta honom.

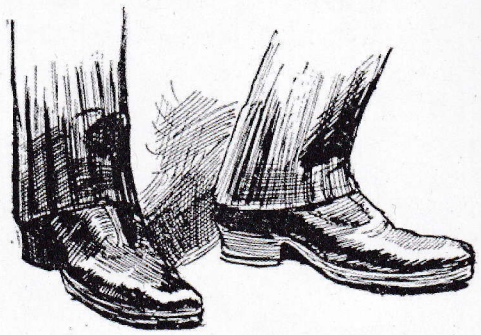

Fast.

Den ädle människovännen, som tänker mer på andra än på sig själf, bryr sig ej om sådana småsaker som modeangelägenheter eller toalettdetaljer. Allt är stort hos honom, från hans planer till hans nötta skodon.

Kroppsarbetarens fötter äro kraftiga med en anstrykning af trots, som visar sig i de uppåtriktade tåspetsarne. Hans fötter i hvila hållas tätt tillsammans, liksom han själf som klass står skuldra mot skuldra med sina kamrater. Dessa fötter med sina stora, krökta skodon vittna om uthålligt arbete, och förutan dem skulle icke samhället kunna reda sig.

Krypande.

Den fasta foten är den vanliga typen hos människor. En fast gång är ett tecken till självbehärskning och styrka. När skon icke krökes af foten och när dess ägare icke bryr sig om, hvad buller han åstadkommer, så äro fastheten och kraften utvecklade till en grad, som kan blifva obehaglig för svagare eller mera känsliga människor.

Vinterbad. Tage Åsén, olja.

Julslakten

En gammal tradition på den svenska landsbygden var och är än i dag, julslakten. Då tillvaratogs inte bara julmaten utan även vinterns och vårens matförråd förbereddes.

Återger här hur det gick till i min barndom

Oktober månad hade namnet slaktmånad och då påbörjades höstslakten. De djur som skulle gå till slakt var till största delen grisar (julgrisar), men även nötboskap och får rönte samma öde. Så gott som varje hushåll på landsbygden födde upp sin egen julgris. Denna inköptes i maj/juni och vägde då 20 - 25 kg. Vid slakttiden på hösten kunde den väga upp till 100 - 130 kg.

I min hembygd fanns en mycket duktig byslaktare, Johan Sundqvist i Askersby. Förutom att han skötte sin gård med många djur, åkte han på cykel från gård till gård i byarna i sydöstra Sunne och slaktade ända fram till 14 dagar före jul och kunde hinna med upp till 6 grisar per dag. Han ombesörjde även julslakten åt Selma Lagerlöf på Mårbacka.

Grisarna avlivades med slagmask och tappades på blodet som sedan tillvaratogs. Därefter vidtog skållningen av borst som gick till på så vis, att i en stor gryta kokades vatten som slaktaren hällde över grisen. Borsten släppte då och skrapades av så grisen blev ren och vit. Efter detta hängdes den upp i bakbenen och innanmätet togs ur och så fick den hänga i ett till två dygn innan styckningen kunde börja.

Nu började ett slitsamt arbete för kvinnorna på gårdarna. Kött och fläsk maldes med handdriven köttkvarn, fjälster skrapades och rengjordes, potatiskorv, fläskkorv, sylta och pölsor, blodpudding och palt färdigställdes. Skinkor och fårbogar röktes, julskinkan lades i saltlag och bog-, sid- och skinkfläsk saltades ner i sälttinor. I dag är allt enklare med paketering och frysboxar.

Mycket av ovan nämnda råvaror togs upp ur saltlagen veckan före jul och tillagades till välsmakande julmat som började avätas på julafton. Som ett exempel på bondkvinnornas matlagningskonst kan man se gästgivargårdarnas annonser *gammaldags julbord*. Detta är ett mycket gott betyg för kvinnornas kunnighet att tillvarata och tillreda god mat.

Martin Håkansson

Sunne Hembygdsgål

Sunne kommun en hembygdsgål ha
Å den ä himla bra
Ordner å ställer te nô, titt å tätt
Dä ä bar å gå dit, rätt å slätt

Allti ä dä nô som faller i smaken
Vicket dä ä in eller unner taken
Mä nävgrötskväller å dragspelsmusik
Julmarten eller poesi lyrik
Söndass medda på gammelt vis
Fotovisning har vi å hatt, exempelvis

Dans runt stanga gjord vi i messömmerti
Sjöng på Valborg, ell å stogg i
Ja myck ä gjort å myck ä på gang
Nu vävstolan går de, dagen lang

Men hembygdsgårn i all sin glans
Va vôr väl den ôm int Olle ve broa fanns
Han ä en tegang uttå sällan skådat slag
Snôvvlêr å strir mest varenda dag

Alla fall när han på hembygdsgårn är
Da ä dä lögn i pipa å stôpp danna khär
För allt som ä gammelt å täck som ha vôrt
Han berätter å dä blir litte å nô hôrt
Vi lysner å skratter å grônner på dä där
Ä dä sanning allt han säjer danna khär

Men vi tror att pån, han ha försk i dä där
Annars feck vi int vet hôss dä är
Dä ä myck arbet men väldit intressant
Ä läs ôm gammel göbber å nôa gammel tant

Pia i Bräcka

Föreningens ordförande
1923 – 2006

Nathan Hedin	Interimsstyrelses ordf.
1925-1936	Vitalis Svensson
1930-1936	*Ingen verksamhet*
1936-1944	Nathan Hedin
1945-1946	Knut Rydin
1947-1948	Axel Söderberg
1949-1950	Sven Jörnman
1951-1959	Oscar Werner i Höjen
1960-1969	Sivert Widén
1970-1978	Lars Wennberg
1978-1979	Martin Sundholm
1979-1998	Hugo Jansson
1998-1999	Lars Müller
1999-2000	Sten-Åke Skyllkvist
2001-2002	Urban Ullenius
2002-2005	Sven-Olof Ohlson
2006-	Pia Eriksson

Lungkorv (av svinränta).

Lungor, hjärta och njurar	4 msk. salt
1 kg. kött	1 » kryddpeppar
1 » plockfett el. svangfläsk	1—2 tsk. vitpepper
½ » krossgryn	krokfjälster

Lungor, hjärta och njurar ristas upp, sköljas och få ligga i vatten ett dygn, varunder vatten flera gånger bytes om, tills allt blod är utdraget. Ifall man har god tillgång till »plockfett» från tarmar m. m., användes detta i stället för svangfläsk och får ligga i vatten tillsammans med det öfriga. Krossgrynen läggas i vatten för att svälla till följande dag.

Från de tömda tarmarne avlägsnas slemhinnan på ändamålsenligt sätt, såsom genom skrapning el. skrubbning i halm, sågspån, träull eller med frusen snö. De sköljas, läggas i vatten tillsammans med några skivor av rotselleri, purjolök eller pepparrot. De upptagas följande dag, vändas med fettsidan inåt och klappas in i duk.

Lungorna m. m. uppkramas väl ur vattnet, skäras och malas. Den skurna och förvälda löken males samtidigt. Användes fläsk, frånskäres svålen, och fläsket skrapas, skäres och males tillsammans med det övriga.

Det malda blandas därpå med de svällda grynen och kryddorna samt avprovas, varpå den arbetade korvmassan stoppas löst i de ansade fjälstern som ej behöva tillknytas.

Till förvaring lägges korven i ett kärl, varvvis med salt och kan under den kallare årstiden förvaras för längre tid. Den får då ligga i vatten, innan den kokas.

Hämtat ur: *KOKBOK från Göteborgs Skolkök.* 1916 tredje upplagan.

IOGT Logen 3810 Gurlitta Klätt

Minne från den 7 juni 1914
Stående fr.v: Per Mattsson, Robert Larsson, David Berglund, Julius Larsson, Petrus Larsson, Elander Eklund, Joel Frykman, David Johansson, Johan Larsson och Emil Larsson. Sittande fr. v. Ellen Larsson, Selma Larsson, Elna Sundberg, Selma Sundberg, Klara Johansson. Foto D. Olsson Fotografi-Atelier, Sunne.

De första protokollen

Det äldsta protokollet är från söndagen den 3 nov. 1907. Var mötet ägde rum är inte känt. Där står att läsa att mötet öppnades av N. J. Olsson. En kandidat anmäldes och intogs denna afton, nämligen Dagmar Björnsson, Tosseberg. En fråga om att anskaffa en lokal framlades och en kommitté utsågs, Anders Persson och N. J. Olsson, vilka åtog sig uppdraget. En annan fråga var anskaffandet av ved, som Oskar Nilsson åtog sig att utföra och Jonas Englund fick i uppdrag att undersöka kakelugnar och rör. En fråga som diskuterades livligt var anskaffandet av regalier, som bordlades till nästa möte. En föreläsningskommitté valdes, Emelia Olsson och Artur Eliasson. Till eldare utsågs A. Eliasson och Valfrid Andersson, vilka åtog sig uppdraget. Närvarande medlemmar 23 st. och 4 frånvarande. Vid protokollet Anders Persson.

Redan den 10 nov. 1907 kallade Logen till nytt möte. En ny kandidat invaldes i Logen, Gustaf Bergström, Tosseberg. Åter kom frågan upp om anskaffandet av regalier och en kommitté tillsattes med N. J. Olsson, Viktor Andersson, Signe Schoj, Emelia Olsson, Anna Björklund och Olaus Johansson. En besökskommitté valdes, Julius Larsson, David Johansson och Frida Olsson. Till att skaffa bräder till bänkar utsågs en kommitté, Emelia Olsson och N. J. Olsson. Närvarande medlemmar 22 st. Mötet avslutades enligt ritualen.

Logen reorganiseras

Den 13 maj 1926 hölls ett möte i Stöpafors med medlemmar från *Logen Anders Fryxells minne* i Sunne, avsikten med mötet var att söka återupprätta den gamla logen som förut funnits på platsen. Mötet öppnades av A. Ekblom. Återförenades med ordern gjorde Per Mattsson och Nestor Norman, vilka tidigare tillhört densamma. Följande medlemmar intogs, Ragnar Larsson, Alli Engelbrekt, Elvy Engelbrekt, Knut Evensson, Adolf Gullström, Ester Eriksson, Erik Eriksson, Betty Olsson, John Olsson, Ester Jönsson, John Lövgren, Helmer Eriksson och Hugo Nilsson. Tjänstemännen installerades enligt ritualen.

Man beslöt att reorganisera den gamla logen nr 3810 Gurlitta Klätt och söka återfå dess gamla rättigheter och dess till storlogen insända behörigheter, kontanta penningar och arbetsmaterial. Vidare bestämdes att inträdesavgiften skall utgöra 1 kr med fri avgift för första kvartalet. Medlemsavgiften bestämdes till 75 öre per kvartal. Vid protokollet Per Mattsson. I Stöpafors fanns tidigare logen *IOGT 1805 Nordstjärnan* som bildades 1892.

IOGT = Independent Order of Good Templars
Grundades 1851 i Utica, staten New York.
Sveriges första IOGT-loge: Klippan nr 1 bildades 5 november 1879 i Göteborg. Initiativtagare var baptistpredikanten Olof Bergström. Sveriges första ordenshus invigdes 4 dec. 1881 i Arboga. År 1910 hade nykterhetsrörelsen ca 390 000 medlemmar i Sverige.

Kerstin Meric

Kulturveckan i Sunne

5 – 12 augusti 2007

Program utkommer i maj

www.kulturveckanisunne.se
www.sunne.se
Info: 0565-16770

Stiftelsen SELMA LAGERLÖFS Litteraturpris

STIFTELSEN
SELMA LAGERLÖFS
LITTERATURPRIS

Byt värmesystem NU

VI HAR ALTERNATIVEN
SPANNMÅL • PELLETS • VED
VÄRMEPUMPAR • OLJA

VI FIXAR ALLT I
PANNRUM • BADRUM
TVÄTTSTUGA • KÖK

VI SÄLJER FÖLJANDE FABRIKAT
ECO-TEC • PELLEX • VEDSOL • BAXI
AUTOTERM • NIBE • PULSONEX • CTC

Butik och kontor öppet
Mån- Tis- & Torsdagar 16.15-18.00

SUNNE VVS & OLJESERVICE
Järnvägsgatan 8 686 30 Sunne
Tel. 0565-138 18, 070-661 38 19
Fax. 0565-135 65

PRODUKTION AV:
★ Reklamfoldrar
★ Vykort
★ Böcker
★ Tidningar
★ Hemsidor

KM ide

Kjell Sundström ☎ 0565-303 20
kjell@km-ide.se
www.km-ide.se

RAMSTRÖMS TRYCKERI

Etablerat 1917

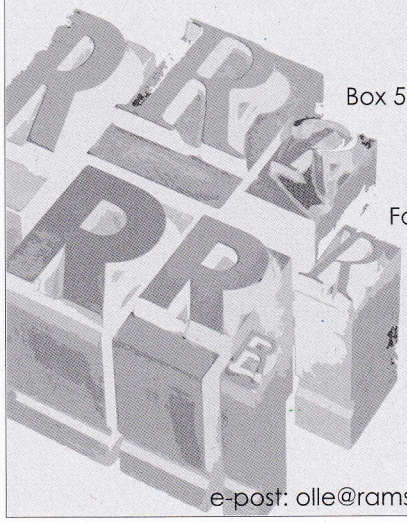

Box 55 686 22 SUNNE
Sundgatan 13
Tel: 0565-140 50
Fax: 0565-7115 25
e-post: olle@ramstromstryckeri.se

JÖNSSONS BUSS

Ett 70-årigt familjeföretag

- Beställningstrafik
- Sällskapsresor, upp till 63 pers.
- Busslinjetrafik

Tel: 0565-921 22
0565-921 65
Fax: 0565-921 98

Stöpafors 343, 686 93 SUNNE

PEKÅS

Bergavägen 6
686 31 SUNNE
0565-140 70

NEA gruppen **SUNNE EL INSTALLATIONER**

Elinstallation
Elgrossist
Service

Bråvudsallén 8
686 24 SUNNE

Tel 0565-178 50
Fax 0565-178 65

nya **sunne grossisten**

Företags- och Föreningsleverantören i Fryksdalen

Kontorsmateriel – Emballage – Torkpapper
Dricka – Konfektyr – Snabbmat

Norrgårdsgatan 9 A
686 35 SUNNE
Tel. 0565-100 87

www.sunnegrossisten.com

Carlssons Rör
i Sunne AB

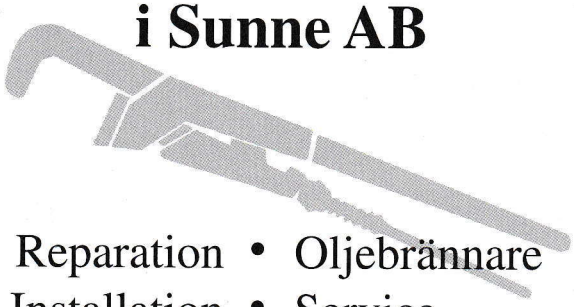

Reparation • Oljebrännare
Installation • Service
Vatten • Värme
Pannor • Avlopp

Mellby 26, 686 91 Sunne
☎ 0565-311 19, 070-573 39 59

Vi löser dina transportproblem

LBC WETAB
WERMLANDS TRANSPORT AB

— FÖRMEDLAR —
Hjullastare ▪ Grävmaskiner ▪ Bandtraktorer
Väghyvlar ▪ Maskintrailer
Containertransporter

— LEVERERAR —
MAKADAM ▪ GRUS ▪ SAND
MATJORD ▪ TÄCKBARK

Du är välkommen att besöka och kontakta oss på våra adresser

Torsby, Wåhlstedt, Box 75, tel: 0560-120 60
Sunne, Norrgårdsgatan 7, tel: 0565-71 12 55
www.lbcwetab.se

Järnbolaget

SUNNE 0565-135 20 TORSBY 0560-120 40 HAGFORS 0563-120 90

– Hem och Industri –

NAO
ENTREPRENAD AB
SUNNE

0565-127 19, 120 17
Mobil. Allan: 070-644 97 00

HYDRO
OMBUD FÖR
NORSK HYDRO

VÄLKOMMEN
TILL VÅR
BILUTHYRNING
NORRGÅRDSGATAN 1, SUNNE
0565-74 40 00
www.helmia.se
Helmia Bil

ELON -butik med vitvaror och hushållsapparater

Hos oss finner du allt inom:
El & VVS-material
Belysningsarmatur
Badrumsinredning
Bygginredningsdetaljer
El & Handverktyg
Nyckeltillverkning m.m m.m

Vi utför med egna montörer:
Installationer & service inom EL - VVS - KYL

ÅKES
EL & BYGG AB
Badhusg. 7 Sunne
ELON
0565 - 178 70 www.akesel.se
INSTALLATIONER & SERVICE EL - VVS - KYL

Badhusgatan 7, Sunne
Tel. 0565 - 178 70
www.akesel.se • info@akesel.se

FRYKEN MASKINER

Allt inom Stål

Svetsarevägen 4
686 26 SUNNE

Tel. 0565-71 17 90
Fax. 0565-68 93 31

BROBY FÄRGHALL ALCRO

GÖR ETT BESÖK
HOS OSS
DET LÖNAR SIG

Bryggaregatan 3
SUNNE
Tel 0565-107 20

Välkomna till

HEMBYGDSFÖRENINGENS

ÅRSMÖTE 2007

SUNNE

Söndag 4 mars kl. 15.00

Program:
Årsmötesförhandlingar
Vi bjuder på kaffe och smörgåstårta

Styrelsen

Ramströms Tryckeri AB 2007